

Bruselj, 10. november 2015
(OR. en)

13906/15

ELARG 54
COWEB 128

SPREMNI DOPIS

Pošiljatelj:	za generalnega sekretarja Evropske komisije: direktor Jordi AYET PUIGARNAU
Datum prejema:	10. november 2015
Prejemnik:	generalni sekretar Sveta Evropske unije Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN
Št. dok. Kom.:	COM(2015) 611 final
Zadeva:	SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ Strategija širitve EU

Delegacije prejmejo priloženi dokument COM(2015) 611 final.

Priloga: COM(2015) 611 final

Bruselj, 10.11.2015
COM(2015) 611 final

**SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU
EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ**

Strategija širitve EU

{SWD(2015) 210 final}
{SWD(2015) 211 final}
{SWD(2015) 212 final}
{SWD(2015) 213 final}
{SWD(2015) 214 final}
{SWD(2015) 215 final}
{SWD(2015) 216 final}

I. ŠIRITVENA AGENDA – DOSEŽKI IN IZZIVI

To sporočilo določa srednjeročno strategijo za širitveno politiko EU, ki zajema obdobje mandata Komisije. Zagotavlja jasne smernice ter določa okvir in orodja za podporo zadevnih držav pri obravnavi ključnih vprašanj in zahtev pristopnega procesa. Zagotavlja jasno priložnost za države prosilke, da dosežejo znaten napredek na poti k EU v prihodnjem obdobju ter izkoristijo prednosti tesnejšega povezovanja že pred pristopom.

Širitvena politika EU pomeni vlaganje v mir, varnost in stabilnost v Evropi. Zagotavlja večje gospodarske in trgovinske priložnosti v obojestransko korist EU in držav prosilik. Možnost članstva v EU ima pomemben preobrazbeni učinek na zadevne države, saj vključuje pozitivne demokratične, politične, gospodarske in družbene spremembe.

Zadnje širitve na države srednje in vzhodne Evrope so zagotovile številne nove priložnosti za državljane EU, podjetja, vlagatelje, potrošnike in študente iz novih in starih držav članic. Povečale so se trgovina in naložbe. Enotni trg EU je največji trg na svetu, pri čemer služi 500 milijonom državljanov in ustvarja 23 % svetovnega BDP.

Širitev je strog, vendar pravičen proces, ki temelji na vzpostavljenih merilih in izkušnjah iz preteklosti. Za verodostojnost širitvene politike ter za javno podporo v sedanjih in prihodnjih državah članicah je bistveno zagotoviti, da so prihodnje države članice dobro pripravljene. Vsaka država se oceni glede na lastne zasluge, s čimer se spodbuja k daljnosežnim reformam.

Sedanja širitvena agenda zajema države Zahodnega Balkana in Turčijo¹. Pristopna pogajanja s Turčijo so se začela leta 2005, vendar napredujejo počasi. Pristopna pogajanja s Črno goro potekajo od leta 2012, s Srbijo pa od leta 2014. Proces pristopa k EU v zvezi z nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo, ki je država kandidatka od leta 2005, je še vedno na mrtvi točki. Albaniji je bil status kandidatke dodeljen leta 2014, vendar mora ta država obravnavati več ključnih prednostnih nalog, preden lahko Komisija priporoči začetek pristopnih pogajanj. Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum (SPS) z Bosno in Hercegovino je začel veljati junija. SPS s Kosovom* je bil podpisan oktobra.

Čeprav so številne države v preteklem letu dosegle znaten napredek na več področjih, zaradi izzivov, s katerimi se soočajo, nobena ne bo pripravljena na pristop k EU v času mandata sedanje Komisije, ki bo potekel konec leta 2019. Vse te države se soočajo z velikimi izzivi na področju pravne države. Pravosodni sistemi niso dovolj neodvisni, učinkoviti in odgovorni. Še vedno si je treba močno prizadevati v boju proti organiziranemu kriminalu in korupciji.

Temeljne pravice so pogosto večinoma uzakonjene, vendar so v praksi še vedno pomanjkljivosti. Poseben izziv je zagotavljanje svobode izražanja, pri čemer se več držav sooča z negativnim trendom na tem področju. Še naprej si je treba znatno prizadevati za reformo javne uprave, da se zagotovijo potrebne upravne zmogljivosti ter da se odpravita visoka stopnja politizacije in pomanjkanje preglednosti. Pozornost je treba nameniti tudi delovanju demokratičnih institucij. Kar zadeva demokratično preobrazbo, morajo biti nacionalni parlamenti v središču procesa reform v vseh državah, ki se pripravljajo na pristop, da se zagotovita demokratična odgovornost in vključevanje, ki sta nenazadnje predpogoja za

---

¹ V skladu z odločitvijo islandske vlade Islandija več ne sodeluje v pristopnih pogajanjih.

* To poimenovanje ne posega v stališča glede statusa ter je v skladu z RVSN 1244/99 in mnenjem Meddržavnega sodišča o razglasitvi neodvisnosti Kosova.

uspešen proces reform. Še tesneje je treba sodelovati z akterji lokalne civilne družbe, da se reforme uveljavijo na vseh ravneh družbe.

Zahodni Balkan in Turčijo je močno prizadela begunska kriza. Zaradi sporov, kot sta državljanski vojni v Siriji in Iraku, so se znatno povečali tokovi beguncev prek Turčije in Zahodnega Balkana. Turčija zagotavlja znatno podporo več kot dvema milijonoma sirskih beguncev na svojem ozemlju. Države Zahodnega Balkana, zlasti nekdanja jugoslovanska republika Makedonija in Srbija, so se od začetka leta soočale s pritokom več kot 200 000 državljanov tretjih držav, ki so prečkali njihova ozemlja.

Okrepljeno sodelovanje s širšo regijo je nujno potrebno, da se obravnava ta pojav, identificirajo osebe, ki potrebujejo zaščito, zagotovi pomoč, zavarujejo zunanje meje EU in razbijejo kriminalne združbe, ki so vključene v tihotapljenje ljudi. EU v ta namen zagotavlja znatno podporo. Poleg tega je Komisija predlagala, da bi evropski seznam varnih izvornih držav vključeval vse države, ki se pripravljajo na pristop. Evropski svet je oktobra pozdravil skupni akcijski načrt EU in Turčije za begunce in upravljanje migracij v sklopu celovite agende sodelovanja, ki temelji na deljeni odgovornosti, vzajemnih zavezah in rezultatih. Odziv na trenutno begunsko krizo je bil obravnavan na konferenci na visoki ravni o vzhodnosredozemski in zahodnobalkanski poti, ki je potekala 8. oktobra v Luxembourg, ter na srečanju o zahodnobalkanski migracijski poti, ki je potekalo 25. oktobra ter na katerem so se voditelji iz Albanije, Avstrije, Bolgarije, Grčije, Hrvaške, Madžarske, nekdanje jugoslovanske republike Makedonije, Nemčije, Romunije, Slovenije in Srbije dogovorili o akcijskem načrtu v 17 točkah.

Večina držav se sooča tudi z velikimi izzivi na področju ekonomskega upravljanja in konkurenčnosti, vključno z nizkimi stopnjami naložb in visokimi stopnjami brezposelnosti. Ravni prihodkov so še vedno zelo nizke v primerjavi z EU, približevanje ravni EU pa je prav tako zelo počasno. Z izjemo Turčije so ta gospodarstva večinoma majhna in imajo omejen izvoz. Gospodarske reforme so ključne za ustvarjanje delovnih mest, rast in povečanje interesa vlagateljev. V tem sporočilu se posebna pozornost namenja regionalnemu sodelovanju ter krepitvi regionalnega gospodarskega razvoja in povezljivosti. Na tem področju je bil dosežen pomemben napredek, zlasti prek „berlinskega procesa“ in „Zahodnobalkanske skupine“, ki združujeta voditelje držav in vlad iz regije ter krepita odgovornost držav za regionalno sodelovanje.

Dolgoročnejša narava izzivov, s katerimi se soočajo države, ki se pripravljajo na pristop, kaže na potrebo po ponovni potrditvi velikega poudarka na načelu, da se v pristopnem procesu najprej obravnavajo temeljne prvine. Napredek se doseže zlasti z uvedbo zakonodaje in oblikovanjem potrebnih upravnih struktur. Vendar je učinkovito izvajanje na vseh področjih zelo pogosto pomanjkljivo. Komisija si bo še naprej prizadevala za zagotovitev, da te države dajejo prednost reformam na ključnih področjih pravne države, vključno z reformami sodstva ter bojem proti organiziranemu kriminalu in korupciji, temeljnih pravic, vključno s svobodo izražanja in bojem proti diskriminaciji, zlasti skupnosti lezbijk, gejev, biseksualcev, transseksualcev in interseksualcev (LGBTI) ter Romov, in delovanja demokratičnih institucij, vključno z reformo javne uprave. Prizadevala si bo tudi za spodbujanje gospodarskega razvoja in povečanje konkurenčnosti. Ta poudarek na temeljnih prvinah, povezanih z osrednjimi vrednotami EU, bo osnova širitvene politike v okviru te Komisije.

Širitev je treba razumeti kot proces, ki podpira reformo in temeljne spremembe, ki so potrebne za izpolnjevanje obveznosti članstva v EU. Za take spremembe je nedvomno potreben čas. Zato je toliko bolj pomembno, da se nedvoumno ponovno potrdi evropska perspektiva držav, ki se pripravljajo na pristop. Če gre za resnično in verodostojno možnost za napredovanje na poti v EU, bo tveganje, da bi te države skrenile s te poti, manjše, prav tako

pa bo manjše tveganje razočaranja nad procesom ali celo neuspešnih reform ali nazadovanja pri njihovem uresničevanju. Širitev lahko EU in partnerskim državam koristi le prek dejanske in trajne reforme. V tem procesu bodo te države v celoti pripravljene na članstvo v EU ter bodo lahko izkoristile prednosti in prevzele obveznosti, ki iz njega izhajajo.

Komisija je letos uvedla okrepljen pristop k svojim ocenam v letnih poročilih. Poleg poročanja o napredku je veliko večji poudarek na stanju držav v smislu pripravljenosti na prevzem obveznosti članstva. Hkrati poročila zagotavljajo še jasnejše smernice za ukrepe, ki jih morajo države sprejeti kratko- in dolgoročno. Za oceno stanja in stopnje pripravljenosti se uporabljajo usklajene ocenjevalne lestvice, kar izboljšuje primerljivost med državami. Nov način poročanja zagotavlja večjo preglednost pristopnega procesa. To bi moralo omogočiti večji nadzor nad reformami s strani vseh deležnikov. Ta novi pristop je bil uporabljen zlasti na več pilotnih področjih, neposredno povezanih s temeljno reformo, ki se zahteva na poti k EU. Več podrobnosti je v Prilogi 2.

V državah, ki se pripravljajo na pristop, so potrebne močnejša vloga organizacij civilne družbe ter razmere, ki veliko bolj spodbujajo in omogočajo njihov razvoj. To je potrebno za krepitev politične odgovornosti in spodbujanje boljšega razumevanja reform, povezanih s pristopom. Javno razumevanje prednosti, ki jih je EU regiji že zagotovila in ki jih lahko še zagotovi, je ključnega pomena za spodbujanje političnih voditeljev k zavzetemu izvajanju zahtevanih reform. Učinkovita komunikacija o tem, kako deluje širitveni proces in kakšne so posledice za življenje državljanov, je še naprej bistvena za zagotovitev javne podpore. To zahteva skupna prizadevanja EU in njenih držav članic ter vlad in civilne družbe držav, ki se pripravljajo na pristop.

Za države Zahodnega Balkana je jasna možnost članstva v EU ključni dejavnik za stabilizacijo razmer. Podpira napredek pri izpolnjevanju potrebnih pogojev, vključno s pogoji stabilizacijsko-pridružitvenega procesa. Dobri sosedski odnosi in vključujoče regionalno sodelovanje so bistvenega pomena. Raven dvostranskega in regionalnega sodelovanja še nikoli ni bila tako visoka. Hkrati si je treba še naprej prizadevati za rešitev dvostranskih vprašanj med državami, ki se pripravljajo na pristop, in državami članicami, po potrebi tudi pod okriljem ZN. To bi moralo prispevati k preseganju vprašanj iz preteklosti, zlasti na Zahodnem Balkanu, kjer se kljub velikemu napredku še vedno čutijo posledice nedavnih konfliktov. Podpiranje stabilnosti in blaginje na Zahodnem Balkanu je naložba v prihodnost regije, kar je tudi v interesu EU.

Kar zadeva Turčijo, je spodbuden pozitiven napredek pri pogovorih za rešitev ciprskega vprašanja pomembna priložnost za večje sodelovanje na vseh področjih, med drugim tudi v pristopnih pogajanjih.

Da bi Komisija podprla prizadevanja za reforme v vseh državah, ki se pripravljajo na pristop, namerava čim bolj izkoristiti obstoječe mehanizme in forume, bodisi v okviru struktur pridružitvenega sporazuma/stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov, pristopnih pogajanj bodisi v okviru pobud za posamezne države pod vodstvom Komisije, kot so dialogi na visoki ravni. Poleg tega bo še naprej zagotavljala ustrezno usmerjeno finančno podporo iz instrumenta za predpristopno pomoč (IPA II). V okviru IPA II EU za obdobje 2014–2020 zagotavlja 11,7 milijarde EUR za podporo držav, ki se pripravljajo na pristop, pri njihovih pripravah na pristop ter za regionalno in čezmejno sodelovanje. S podporo iz IPA se bodo financirali tudi ukrepi za spodbujanje gospodarskega razvoja in rasti ter zagotovila pomoč državam pri obvladovanju učinkov sedanje begunske krize. Pregled finančnih sredstev EU, zagotovljenih Zahodnemu Balkanu in Turčiji za obdobje 2007–2014 za podporo strategije širitve, vključno z rezultati in učinkom, je na voljo na spletišču Evropske komisije.

II. PONOVA POTRDITEV POUČENJA NA TEMELJNIH PRVINAH

Širitvena politika se še naprej osredotoča na načelo, da je treba najprej obravnavati temeljne prvine. Osrednja vprašanja pravne države, temeljnih pravic, krepitve demokratičnih institucij, vključno z reformo javne uprave, ter gospodarskega razvoja in konkurenčnosti ostajajo ključne prednostne naloge širitvenega procesa. Ta vprašanja odražajo pomen, ki ga EU pripisuje temeljnim vrednotam in splošnim prednostnim nalogam politike.

Politične, gospodarske in institucionalne temeljne prvine so nedeljive ter se medsebojno krepijo. Pravno državo in gospodarski razvoj je mogoče obravnavati kot dve plati istega procesa. S krepitvijo pravne države se povečuje pravna varnost, spodbujajo in ščitijo naložbe ter znatno spodbuja k podpiranju gospodarskega razvoja in konkurenčnosti. Po drugi strani pa je z gospodarskimi reformami in povezovanjem mogoče dolgoročneje stabilizirati te države. Nujno je, da širitveni proces spodbuja te sinergije in zagotavlja večji zagon za gospodarske reforme, da lahko države prosilke že pred pristopom izkoristijo prednosti delujočih tržnih gospodarstev in stabilne pravne države ter tako prispevajo k uspešnemu delovanju Unije kot celote.

Ustrezno obravnavanje temeljnih prvin je ključnega pomena za izpolnitev kopenhavskih in madridskih² meril za članstvo. Poleg tega bodo države članice tako lahko v celoti izkoristile prednosti prihodnje širitve EU.

Poudarek na temeljnih prvinah se odraža na tistih področjih, za katera velja izboljšano poročanje v poročilih za posamezne države. Več podrobnosti o teh področjih (sodstvo, boj proti korupciji in organiziranemu kriminalu, svoboda izražanja, gospodarska merila, reforma javne uprave, javna naročila, statistika in finančni nadzor) je v prilogi.

a) Pravna država

Načelo pravne države je temeljna vrednota EU in ima osrednjo vlogo v pristopnem procesu. Države, ki si prizadevajo za pristop k Uniji, morajo že na samem začetku pristopnega procesa vzpostaviti in nadalje spodbujati pravilno delovanje temeljnih institucij, potrebnih za pravno državo. Pravna država ni le temeljno demokratično načelo, ampak je tudi ključna za stabilno poslovno okolje, saj gospodarskim subjektom zagotavlja pravno varnost, podpira potrošnike ter spodbuja naložbe ter ohranjanje oziroma odpiranje delovnih mest in rast.

Krepitev pravne države ostaja ključni izziv za večino držav v širitvenem procesu, zlasti v smislu izboljšanja delovanja in neodvisnosti sodstva, ki ga še naprej ogrožajo primeri selektivnega sodstva in političnega vmešavanja v delo sodnih organov. V boju proti organiziranemu kriminalu določen uspeh pri pregonu posameznikov še ne pomeni uspeha pri razbijanju kriminalnih združb in zaplembe sredstev. Poleg tega je tudi korupcija še vedno razširjena v vseh državah, zlasti pa korupcija na visokih položajih še naprej ostaja nekaznovana. Za nadaljnji napredek na teh področjih bo potrebna močna politična volja, ki vodi h konkretnim rezultatom.

---

² To se nanaša zlasti na vzpostavitev potrebnih upravnih zmogljivosti za učinkovito izvajanje pravnega reda EU.

Vendar smo bili na področju pravne države v preteklem letu priča tudi določenemu pozitivnemu razvoju. To so je kazalo predvsem v smislu uvedbe pravnih okvirov in institucionalnih struktur. V Črni gori je bil na primer od začetka pogajanj dosežen dober napredek na tem področju, zdaj pa je treba v celoti zagotoviti izvajanje.

V preteklih dvanajstih mesecih smo bili tudi priča več resnim grožnjam pravni državi. V Turčiji je bila neodvisnost sodnega sistema ogrožena ne samo zaradi političnega vmešavanja v posameznih primerih ter premestitve uslužbencev sodnih organov in organov kazenskega pregona, ampak tudi zato, ker so bili nekateri sodniki zaradi svojih sodb prijete ali premeščeni. Primer prisluškovanja telefonskim pogovorom v nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji je pokazal tudi na obsežne napade na pravno državo, zlorabe temeljnih pravic in pomanjkljivosti pri demokratičnem delovanju države. Ta vprašanja je treba nujno obravnavati. Te pomanjkljivosti obstajajo, čeprav so bile uvedene številne reforme na področju pravne države ter druge reforme v smislu zakonodaje in oblikovanja ustreznih institucionalnih struktur. Ti primeri poudarjajo, kako pomembno je, da države v širitvenem procesu izvajajo reforme tudi v praksi in ne le na papirju.

To kaže tudi, da je treba v pristopnem procesu še naprej posvečati veliko pozornost vprašanjem v zvezi s pravno državo, zlasti izvajanju novega pristopa k poglavjema 23 (Sodstvo in temeljne pravice) ter 24 (Pravica, svoboda in varnost) v okviru pristopnih pogajanj. Ta pristop, ki ga je Komisija uvedla leta 2012, daje prednost reformam na področju pravne države in zagotavlja, da so te reforme v pristopnem procesu obravnavane čim prej. Tako imajo države dovolj časa, da pred pristopom dosežejo konkretne rezultate, ki zagotavljajo trajnost reform. Države morajo v primerih organiziranega kriminala in korupcije, med drugim tudi na visoki ravni, doseči na primer verodostojne rezultate pri preiskavah, pregonu in pravnomočnih obsodbah, vključno z ustreznimi kaznimi in zaplembo sredstev.

Tako kot v številnih državah članicah EU je bila tudi ta regija priča pojavu tujih terorističnih borcev in vse večji radikalizaciji. Več sto oseb je zapustilo to regijo, da bi se borile na konfliktnih območjih, kot sta Sirija in Irak. Za učinkovito preprečevanje radikalizacije in boj proti njej sta potrebni celovita strategija in politična podpora, in sicer ob tesnem sodelovanju z verskimi voditelji in skupnostmi, socialnimi delavci in delavci na terenu, izobraževalnim sistemom in mladinskimi organizacijami. Primere sovražnega govora je treba obravnavati odločneje. Za preprečevanje terorističnih dejavnosti, potovanj teroristov in pretoka nezakonitega orožja je potreben zavzet pristop obveščevalnih služb in organov kazenskega pregona. Prav tako je potrebna tudi usklajena sodna politika do kršiteljev.

b) Temeljne pravice

Temeljne pravice so osrednje vrednote EU in bistveni element v pristopnem procesu. Temeljne pravice so v veliki meri vključene v zakonodajo držav, ki se pripravljajo na pristop, vendar je treba bolj poskrbeti, da se v celoti uveljavljajo tudi v praksi.

Stanje na področju svobode izražanja in medijske svobode je še vedno zelo zaskrbljujoče. Že leta 2014 smo bili na tem področju priča primerom nazadovanja. Ta trend se je nadaljeval tudi v letu 2015. Na Zahodnem Balkanu je bilo mogoče zaslediti neprimerno politično vmešavanje v delo javne radiotelevizije, ustrahovanje novinarjev ter omejen napredek pri samourejanju medijev. V Turčiji je bila svoboda izražanja še dodatno omejena tako z zakonodajnimi spremembami kot tudi v praksi, in sicer prek pregona zaradi domnevnega žaljenja politikov na visokih položajih, vključno s predsednikom, in prek visokih denarnih kazni, ki imajo odvračilen učinek na svobodno poročanje medijev. Komisija v okviru procesa pristopa k EU

še naprej daje prednost delu na področju svobode izražanja in medijske svobode. 4. novembra 2015 je organizirala tretjo konferenco Speak-Up!, s katero je združila ključne deležnike iz medijev, civilne družbe in nacionalnih organov, da bi se obravnavali ključni izzivi in okrepila prizadevanja za podporo svobode izražanja v regiji.

Izboljšati je treba zaščito manjšin, zlasti Romov. Romi na Zahodnem Balkanu in v Turčiji so še naprej žrtve rasizma, diskriminacije in socialne izključenosti, večina pa jih živi v hudi revščini, brez primerne dostopa do zdravstvenega varstva, izobraževanja in usposabljanja, stanovanj ter zaposlovanja.

Diskriminacija in sovražnost do drugih ranljivih skupin, vključno z diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti ali spolne identitete, prav tako povzročata veliko zaskrbljenost. Potreben je pristop ničelne tolerance do nasilja, ustrahovanja in sovražnega govora zoper te in druge ogrožene osebe. Še naprej si je treba prizadevati za spodbujanje enakosti spolov, vključno z bojem proti nasilju v družini, izboljšanje pravic otroka, podporo invalidom ter lažji dostop do pravnega varstva. Potreben je stabilnejši institucionalni okvir za varstvo temeljnih pravic, zlasti za spodbujanje dela varuhov človekovih pravic ter podporo dela nevladnih organizacij in zagovornikov človekovih pravic.

c) Gospodarski razvoj in konkurenčnost

Pri članstvu v EU ne gre zgolj za izpolnjevanje njenih predpisov in standardov, temveč tudi za zagotavljanje gospodarske usposobljenosti države, da lahko izkoristi vse prednosti pristopa k EU, ter prispevanje k rasti in blaginji gospodarstva EU.

Vse države, ki se pripravljajo na pristop, morajo še precej napredovati na področju gospodarskih reform, konkurenčnosti, ustvarjanja delovnih mest in fiskalne konsolidacije. Medtem ko se v vseh državah, ki se pripravljajo na pristop, večinoma ohranja splošna makroekonomska stabilnost in nadaljuje skromno okrevanje, se vse države Zahodnega Balkana soočajo z velikimi strukturnimi gospodarskimi in socialnimi izzivi, vključno z visoko stopnjo brezposelnosti in nizko ravnjo prihodkov. Poleg tega je treba izboljšati infrastrukturo in izobraževalne sisteme. Pomanjkanje privlačnih priložnosti za zaposlitev v domači državi se v več državah kaže v velikih prilivih nakazil iz tujine. Na Kosovu ti prilivi nakazil predstavljajo več kot 11 %, v Bosni in Hercegovini pa 12,6 % BDP. Čeprav delno nadomeščajo stalne trgovinske primanjkljaje in porabo goriva, hkrati tudi zmanjšujejo spodbude za delo.

Pravna varnost, delujoč neodvisen sodni sistem za uveljavljanje temeljnih pravic, vključno z lastninskimi pravicami, delujoča javna uprava in enotna uporaba pravil so tudi predpogoji za privabljanje vlagateljev ter spodbujanje gospodarske rasti in ohranjanja oziroma ustvarjanja delovnih mest. Pomanjkljivosti na področju pravne države, izvrševanja pravil konkurence in upravljanja javnih financ ter pogoste spremembe v zvezi z dovoljenji in davki povečujejo tveganje za korupcijo, kar negativno vpliva na naložbeno ozračje. Zahodni Balkan se sooča z nizko ravnjo industrializacije, nizko produktivnostjo obstoječih industrijskih podjetij in pomanjkljivostmi v upravljanju industrijskega sektorja. Ti dejavniki pojasnjujejo, zakaj so tuje naložbe na Zahodnem Balkanu še vedno skromne; to ovira potreben prenos dobrih praks in strokovnega znanja ter s tem tudi hitrejšo rast produktivnosti.

Najnovejši gospodarski trendi in napovedi:

- ⇒ Makroekonomska stabilnost je v državah, ki se pripravljajo na pristop, v veliki meri ohranjena, vendar fiskalna konsolidacija še vedno predstavlja izziv, poleg tega pa se številne države soočajo z visokim javnim dolgom.
- ⇒ V letu 2015 se bo rast v državah kandidatkah na Zahodnem Balkanu po pričakovanjih povečala za povprečno 2,5 %.
- ⇒ Vendar ta višja stopnja rasti še ne prispeva k ustvarjanju delovnih mest. Stopnja brezposelnosti je še vedno visoka, zlasti med mladimi in ženskami, in je na Zahodnem Balkanu v povprečju dosegla približno 22 %, v Bosni in Hercegovini, na Kosovu ter v nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji pa je precej višja. Visoka stopnja revščine še naprej povzroča veliko zaskrbljenost.
- ⇒ EU je glavna trgovinska partnerica držav Zahodnega Balkana, saj prejme približno 60 % izvoza iz te regije. Hkrati EU zagotavlja daleč največ neposrednih tujih naložb.
- ⇒ V Turčiji se je v letu 2014 rast ustalila pri 2,9 % v primerjavi s 4,2 % leto prej. Za leto 2015 je napovedana nekoliko višja rast. Turška lira je izgubila na vrednosti, primanjkljaj na tekočem računu pa se je s skoraj 8 % BDP leta 2014 zmanjšal na manj kot 6 % leta 2015, kar odraža nižjo rast domačega povpraševanja in nižje cene energije. Nedavna uspešnost turškega gospodarstva kaže na velik potencial in hkrati na nenehna gospodarska neravnotežja.
- ⇒ EU je še vedno najpomembnejša trgovinska partnerica Turčije, saj je več kot 40 % turškega izvoza namenjenega v EU. Turčija je postala tudi naložbena baza za evropska podjetja ter se vse močneje vključuje v proizvodno in dobavno verigo EU. Približno 60 % vseh neposrednih tujih naložb v Turčiji izvira iz EU.

Komisija na podlagi izkušenj držav članic EU v okviru evropskega semestra krepi svojo podporo za izboljšanje ekonomskega upravljanja in konkurenčnosti v državah, ki se pripravljajo na pristop. To bi morale državam, ki se pripravljajo na pristop, pomagati sprostiti potencial za trajnostno rast in ustvarjanje delovnih mest, bolje načrtovati in razporejati reforme ter s tem izpolniti gospodarska merila. Ta podpora je zlasti pomembna za države Zahodnega Balkana, saj se nobena od njih še ne šteje za delujoče tržno gospodarstvo.

Na začetku leta 2015 so vse države, ki se pripravljajo na pristop, predložile programe gospodarskih reform, ki obravnavajo srednjeročni okvir za makroekonomske in fiskalne politike, v primeru držav Zahodnega Balkana pa tudi strukturnih reform. Na podlagi analize teh programov s strani Komisije in njenih priporočil so finančni ministri iz EU in zadevnih držav na srečanju maja 2015 sprejeli skupna priporočila o reformah, ki so potrebne za podporo dolgoročne rasti in konkurenčnosti. Ta priporočila so popolnoma v skladu s temeljnimi letnimi poročili Komisije, ki zagotavljajo dodatne smernice za prednostne reforme. Poleg tega je financiranje iz IPA bolj usmerjeno.

Z naslednjim letom se bodo programi gospodarskih reform predložili kot enoten povezan dokument z večjim poudarkom na zaposlitvenih in socialnih izzivih. Ti programi se bodo predložili enkrat letno.

Kar zadeva Turčijo, imata ta država in EU skupni interes za spodbujanje gospodarskih reform, izmenjavo izkušenj, usklajevanje stališč v okviru skupine G-20 in poglobitev gospodarskega povezovanja. Komisija je začela celovito oceno učinka, ki bo podlaga za pogajalski mandat za

posodobitev in razširitev carinske unije med EU in Turčijo. Cilj je okrepiti trgovinske odnose do ravni, ki ustreza strateškemu pomenu odnosov med EU in Turčijo ter pomenu njihovih gospodarskih izmenjav. Med EU in Turčijo se bo začel gospodarski dialog na visoki ravni, ki bo dopolnjen s poslovnim forumom med EU in Turčijo, potekal bo pa tudi energetska dialog na visoki ravni.

Povečanje konkurenčnosti in uvedba ukrepov, ki spodbujajo ustvarjanje delovnih mest v regiji, bi morala ublažiti migracijski pritisk držav, ki se pripravljajo na pristop, na EU. Podobno kot v preteklosti bosta morebitna potreba in narava prehodnih ukrepov in/ali zaščitnih mehanizmov v zvezi s prostim gibanjem delavcev obravnavani v pristopnih pogajanjih v procesu prihodnje širitve, in sicer na podlagi ocene učinka, ki bo takrat izvedena.

d) Delovanje demokratičnih institucij in reforma javne uprave

Pravilno delovanje in stabilnost temeljnih institucij, ki zagotavljajo demokracijo, še nista bila v celoti obravnavana. Demokratične institucije so še vedno krhke v več od teh držav. Ni kulture sklepanja kompromisov, pri čemer je vloga nacionalnih parlamentov preslabotna. Do bojkotov parlamenta je v obdobju poročanja prišlo v nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji, Albaniji in Črni gori. Na Kosovu in v Črni gori so bili poslanci opozicije vpleteni v nasilna dejanja zoper vlado. Parlamentarne preiskave pogosto ovirajo pretirana uporaba nujnih zakonodajnih postopkov, šibki sistemi in postopki parlamentarnih odborov ter nezadostno posvetovanje z deležniki ob minimalnem vložku strokovnjakov.

Čeprav se je zmanjšalo število vprašanj, ki jih je treba obravnavati v zvezi z izvedbo svobodnih in poštenih volitev, se slednje pogosto dojemajo kot priložnost za prevzem političnega nadzora nad državnimi institucijami. V zvezi s tem je bistveno, da se izvede reforma javne uprave, skupaj z njeno profesionalizacijo in depolitizacijo.

Reforma javne uprave je skupaj s pravno državo in ekonomskim upravljanjem medsektorsko vprašanje, ki je ključnega pomena za uspeh političnih in gospodarskih reform ter oblikuje podlago za izvajanje predpisov in standardov EU.

Dobro delujoča javna uprava je nujna za demokratično upravljanje in odgovornost. Kakovost uprave tudi neposredno vpliva na zmožnost vlad, da zagotavljajo javne storitve, preprečujejo korupcijo in se borijo proti njej ter spodbujajo konkurenčnost in rast. Vključevanje meritokratskih načel v upravljanje javne službe in zagotavljanje ustreznih upravnih postopkov sta bistvenega pomena. V nekaterih državah je bil v preteklem letu dosežen napredek, vendar je treba storiti še veliko več.

Države morajo tudi najti pravo ravnotežje med centralno, regionalno in lokalno vlado, kar bo omogočalo optimalno izvajanje reform in opravljanje storitev za državljane. Vloga regionalnih in lokalnih organov v procesu zakonodajnega prilagajanja EU in morebitni uporabi njenih predpisov je prav tako pomembna.

Državljeni nimajo le pravice do dobrega upravljanja, temveč tudi do dejavnega sodelovanja pri oblikovanju politik. Več je treba storiti za okrepitev participativne demokracije ter razvoj dialoga med nosilci odločanja in deležniki. Opolnomočena civilna družba je ključna prvina vsakega demokratičnega sistema. Krepi politično odgovornost in socialno kohezijo, vodi k boljšemu razumevanju in bolj vključujoči naravi reform, povezanih s pristopom, ter podpira spravo v družbah, razdeljenih zaradi konfliktov.

V nekaterih primerih je treba ustvariti razmere, v katerih bi politični dialog lažje stekel in kjer bi nestrankarski deležniki lažje prispevali k procesu odločanja, oprtim na kakovostne

statistike, ki jih zagotavljajo neodvisni nacionalni statistični organi. Zagotoviti je treba neodvisnost in uspešnost ključnih organov, kot so varuh človekovih pravic in državni revizijski organi, nato pa ustrezno ukrepati v skladu z njihovimi priporočili.

III. REGIONALNO SODELOVANJE

a) Agenda o povezljivosti

Povezljivost je v središču prizadevanj Komisije za spodbujanje povezovanja med posameznimi državami ter med njimi in EU. S takimi prizadevanji se spodbuja tudi njihova evropska perspektiva. Izboljšanje povezljivosti zahteva naložbe za izboljšanje prometne in energetske infrastrukture ter izvajanje „mehkih“ ukrepov za odpiranje trgov, odpravo ovir za povezovanje ter oblikovanje preglednega regulativnega okolja.

Izboljšana povezljivost na Zahodnem Balkanu in z EU je ključni dejavnik za gospodarsko rast in ohranjanje oziroma ustvarjanje delovnih mest, saj krepi temelje konkurenčnosti teh držav. Zagotavljala bo jasne prednosti za državljane v državah prosilkah že pred pristopom in priložnosti za vlagatelje v EU. Agenda o povezljivosti je tesno povezana z ekonomskim upravljanjem in programi gospodarskih reform, ki jih pripravijo države, ki se pripravljajo na pristop. Poleg tega prispeva k povezljivosti v regiji, razvoju dobrih sosedskih odnosov ter spodbujanju miru in sprave.

Pomemben napredek je bil dosežen v okviru „berlinskega procesa“ in Zahodnobalkanske skupine, ki podpirata regionalni pristop k določanju realnih prednostnih nalog za osnovne projekte in naložbe v zvezi z infrastrukturo za povezljivost ter spodbujata potrebne reforme. Predsedniki držav in vlad iz regije in več držav članic so se avgusta na Dunaju seznanili z napredkom in se dogovorili o prednostnih nalogah za nadaljnji razvoj infrastrukture.

Na področju **prometa** so države na vrhu na Dunaju nadaljevale delo, ki je bilo doseženo s sporazumom držav Zahodnega Balkana iz aprila 2015 o srednjem omrežju in iz junija 2015 o razširitvi glavnih koridorjev vseevropskega prometnega omrežja na Zahodni Balkan. Opredelile so prednostne projekte na odsekih teh koridorjev, ki jih je treba izvesti do leta 2020. Za zagotovitev trajnosti in kratkoročnih rezultatov so se dogovorile, da bodo do naslednjega vrha v Parizu, ki bo potekal poleti leta 2016, izvedle več mehkih ukrepov, kot so uskladitev in poenostavitev postopkov pri prehodih čez meje ter sheme za varnost v cestnem prometu in vzdrževanje cest. To bo podprto tudi s sklenitvijo pogodbe o prometni skupnosti, ki bo spodbujala povezovanje trgov kopenskega prometa in njihovih infrastruktur ter hkrati podprla države Zahodnega Balkana pri izvajanju standardov EU za kopenski promet.

Poleg že dogovorjenih 35 projektov v interesu **Energetske** skupnosti je bil določen seznam prednostnih projektov, kot so zlasti povezovalni daljnovodi. Poleg tega so se države dogovorile, da bodo sprejele ukrepe za vzpostavitev regionalnega trga z električno energijo. Ukrepi, ki bodo omogočili tudi kratkoročne rezultate, vključujejo zagotavljanje popolne skladnosti z obstoječimi pravnimi zahtevami iz Pogodbe o ustanovitvi Energetske skupnosti, med drugim tudi na področju razvezave, zagotavljanja dostopa tretjih strani in krepitve regulativne neodvisnosti.

Kar zadeva podnebne spremembe, bodo morale države prosilke izvesti znatne reforme v skladu z okvirom podnebne in energetske politike EU za leto 2030 in izpolniti svoje mednarodne podnebne zaveze.

Za opredeljene naložbene projekte bo potrebno znatno financiranje in sofinanciranje, med drugim tudi prek naložbenega okvira za Zahodni Balkan, da se podprejo naložbe, ki spodbujajo ohranjanje oziroma ustvarjanje delovnih mest, rast in povezljivost v regiji. Usklajevanje z mednarodnimi finančnimi institucijami se izboljšuje. Države Zahodnega Balkana so ustanovile nacionalne odbore za naložbe, ki so pripravili osnutke enotnih projektnih struktur, ki jih bo treba preoblikovati v verodostojne mehanizme za načrtovanje in določanje prednostnih nalog. Mehanizmi bodo zagotavljali, da imajo države proračunska sredstva in fiskalni manevrski prostor za financiranje s posojili, da bi pravočasno izvedle vse projekte.

Ključni prednostni nalogi zadevata tudi **mlade in izobraževanje**. Komisija pozdravlja dogovor o „pozitivni agendi za mlade na Zahodnem Balkanu“ in dogovor o enajstih regionalnih projektih za podporo reform in povečanje zmogljivosti, ki je bil dosežen v okviru platforme za izobraževanje in usposabljanje na Zahodnem Balkanu. Še naprej se bodo promovirale pobude v okviru programov Erasmus+, vključno s posebnimi „okni za mlade“, pa tudi podjetništvo. Komisija tudi podpira delo Sveta za regionalno sodelovanje z državami v zvezi z vzajemnim priznavanjem diplom, ki bi izboljšalo regionalno mobilnost in povečalo učinkovitost trgov dela.

Še ena prednostna naloga za regijo zadeva nadaljnje **povezovanje trgov**. S Srednjeevropskim sporazumom o prosti trgovini (CEFTA) so bile odpravljene tarife in kvote za kmetijske in industrijske izdelke. Omejeni medregionalni trgovinski tokovi so v veliki meri posledica nekonkurenčnih podjetij. Države so v programih gospodarskih reform, ki so jih predložile Komisiji januarja 2015, določile posebne ukrepe za konkurenčnost. Prav tako bo treba najti pravo kombinacijo spodbud za podjetja in hkrati preprečiti škodljivo davčno konkurenco. Komisija bo izvedla primerjalno študijo o poslovnih spodbudah.

Na področju **IKT in elektronskih komunikacij** bi bilo treba enotni digitalni trg EU obravnavati kot model, s katerim bi lahko države, ki se pripravljajo na pristop, zagotavljale boljši dostop potrošnikov in podjetij do digitalnega blaga in storitev, oblikovale ustrezno okolje in enake konkurenčne pogoje za razcvet digitalnih omrežij in inovativnih storitev ter čim bolj izkoristile potencial rasti digitalnega gospodarstva. Svet za regionalno sodelovanje in države so si prek pobude e-SEE že začeli prizadevati za vzpostavitev konkretnega sodelovanja na tem področju, kot je na primer oblikovanje območja brez stroškov gostovanja na Zahodnem Balkanu.

Komisija popolnoma podpira delo Procesu sodelovanja v jugovzhodni Evropi in Sveta za regionalno sodelovanje, vključno z regionalno strategijo 2020 in njenim poudarkom na podpiranju gospodarskega sodelovanja in razvoja v regiji. Poleg tega pozdravlja okrepitev dela Zahodnobalkanske skupine, ki je prav tako podprla usmeritev v povezljivost v okviru berlinskega procesa.

Komisija bo še naprej podpirala delo na teh področjih in skupaj z državami Zahodnega Balkana proučevala nova področja sodelovanja. To bo vključevalo dobre prakse EU za določanje prednostnih nalog na regionalni ravni, kot je strategija pametne specializacije, ki lahko spodbudi nadaljnje naložbe v raziskave in inovacije ter poklicno izobraževanje in usposabljanje.

b) Dobri sosedski odnosi in regionalno sodelovanje

Dobri sosedski odnosi in regionalno sodelovanje so bistvene prvine stabilizacijsko-pridružitvenega in širitvenega procesa, ki še naprej spodbujajo preobrazbo in utrjujejo stabilnost držav jugovzhodne Evrope, ki si prizadevajo za članstvo v EU. Na dvostranski in regionalni ravni so bili vzpostavljeni okrepljeni stiki in sodelovanje, tudi glede občutljivih vprašanj, kot so vojni zločini, vračanje beguncev, organizirani kriminal in policijsko sodelovanje. Poleg tega se dobri sosedski odnosi še naprej krepijo prek različnih pobud za regionalno sodelovanje. Vse pogostejši so tudi regionalni stiki na ravni predsednikov vlad in ministrov. Pomembno je, da se te pobude dopolnjujejo in so vključujoče, regija pa mora prevzeti pristojnost za njih in jih voditi. Avgusta sta bila podpisana sporazuma o meji med Črno goro in Bosno in Hercegovino ter Črno goro in Kosovom. Regionalno sodelovanje v zvezi z okoljskimi vprašanji bi se moralo nadaljevati, posebno pozornost pa bi bilo treba nameniti preprečevanju poplav in vodi (čezmejna povodja), onesnaževanju zraka in varstvu narave (čezmejna zaščitena območja).

Hkrati so potrebna nadaljnja prizadevanja, da se rešijo **dvostranski spori** med državami, ki se pripravljajo na pristop, in državami članicami. Dvostranske odnose v regiji še vedno bremenijo številna nerešena vprašanja, zlasti tista, ki izhajajo iz razpada nekdanje Jugoslavije, na primer medetnični spori in spori glede statusa, položaj manjšin, odgovornost za vojne zločine, razseljene osebe, pogrešane osebe in določitev meje. Sprava in odgovorno politično vodstvo sta bistvenega pomena za spodbujanje stabilnosti in za to, da bi se v jugovzhodni Evropi ustvarile razmere, ki bi omogočile preseganje vprašanj preteklosti, s čimer bi se v čim večji meri zmanjšala nevarnost, da se odprta dvostranska vprašanja spolitizirajo ali da pride do novih sporov. V regiji bi bilo treba zagotavljati večjo podporo prizadevanjem za spravo, kot je pobuda za resnico in spravo Koalicije za ustanovitev regionalne komisije za resnico in spravo (REKOM).

Zadevne strani morajo čim prej obravnavati dvostranska vprašanja, saj slednja ne bi smela zadrževati pristopnega procesa, ki bi moral temeljiti na predpisanih pogojih. Komisija poziva strani, naj si po najboljših močeh prizadevajo za rešitev sporov v skladu z uveljavljenimi načeli in sredstvi, vključno z možnostjo, da zadeve po potrebi predajo v obravnavo Meddržavnemu sodišču ali drugim obstoječim ali posebej ustanovljenim organom za reševanje sporov. Pozitivno vzdušje na avgustovskem vrhu na Dunaju, ko so voditelji držav Zahodnega Balkana podpisali sporazum, s katerim so se zavezali, da drug drugemu ne bodo ovirali napredka v smeri EU in da bodo uporabljali mednarodno arbitražo, kadar dvostranskih vprašanj ne bodo mogli rešiti sami, je dobrodošlo in bi ga bilo treba dodatno izkoristiti.

Dosežen je bil pomemben napredek v procesu normalizacije odnosov med Srbijo in Kosovom, pri čemer so bili avgusta sklenjeni nadaljnji prelomni sporazumi. Ta proces je treba spremljati, izvajati pa je treba tudi vse sporazume (vključno z bruseljskim sporazumom³). EU je zahtevo po normalizaciji odnosov vključila v okvir za pristopna pogajanja s Srbijo in stabilizacijsko-pridružitveni sporazum s Kosovom. Kar zadeva nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo, je ohranjanje dobrih sosedskih odnosov še vedno bistvenega pomena, brez nadaljnjega odlašanja pa se je treba v pogajanjih pod okriljem ZN dogovoriti o rešitvi za vprašanje imena, ki bo sprejemljiva za vse strani.

Komisija bo še naprej vsem zadevnim državam zagotavljala politično podporo, da bi čim prej našle rešitve za dvostranska vprašanja, in dejavno podpirala prizadevanja za rešitve v drugih forumih.

Komisija pozdravlja dejstvo, da je **Turčija** podprla nadaljevanje pogovorov za rešitev ciprskega vprašanja pod okriljem ZN. Zdaj je pomembno, da ti pogovori čim prej

---

³ „Prvi dogovor o načelih za normalizacijo odnosov“, april 2013.

napredujejo. Glede na večkrat ponovljena stališča Sveta in Komisije iz prejšnjih let mora Turčija zdaj nujno v celoti izvesti dodatni protokol in tako izpolniti svojo obveznost ter doseči napredek pri normalizaciji odnosov z Republiko Ciper. To bi lahko dalo nov zagon pristopnemu procesu. Komisija tudi poziva k izogibanju vsakršnim grožnjam, trenjem in dejanjem, ki bi škodili dobrim sosedskim odnosom in mirnemu reševanju sporov. Komisija poudarja, da imajo države članice EU suverene pravice. Te med drugim vključujejo sklepanje dvostranskih sporazumov ter raziskovanje in izkoriščanje naravnih virov v skladu s pravnim redom EU in mednarodnim pravom, vključno s Konvencijo ZN o pomorskem mednarodnem pravu.

IV. SKLEPI IN PRIPOROČILA

Na podlagi zgornje analize in ocen iz povzetkov po državah, vsebovanih v prilogi, Komisija predlaga sledeče **sklepne ugotovitve in priporočila**:

I

1. Širitvena politika EU pomeni vlaganje v **mir, varnost in stabilnost** v Evropi. Zagotavlja večje gospodarske in trgovinske priložnosti v obojestransko korist EU in držav prosilk.
2. Države, ki se pripravljajo na pristop, morajo za pristop k EU izpolniti natančno določena merila. Strog pristopni proces, ki temelji na strogih, vendar poštenih **pogojih in načelu lastnih zaslug**, je ključen za verodostojnost širitvene politike, za zagotavljanje spodbud državam v procesu širitve, da vztrajajo pri daljnosežnih reformah, in za zagotavljanje podpore državljanov EU.
3. Zaradi izzivov, s katerimi se soočajo države, ki se pripravljajo na pristop, nobena ne bo pripravljena na pristop k EU v času mandata sedanje Komisije. To kaže na potrebo po ponovni potrditvi velikega poudarka na načelu, da se v pristopnem procesu **najprej obravnavajo temeljne prvine**, kar bo **osnova širitvene politike** v okviru te Komisije.
4. V skladu s tem si bo Komisija še naprej prizadevala, da bodo zadevne države dale prednost reformam na področjih **pravne države**, vključno z reformami sodstva ter bojem proti organiziranemu kriminalu in korupciji, **temeljnih pravic**, vključno s svobodo izražanja in bojem proti diskriminaciji, zlasti skupnosti LGBTI in Romov, in delovanja demokratičnih institucij, vključno z **reformo javne uprave**. Prizadevala si bo tudi za spodbujanje **gospodarskega razvoja** in povečanje konkurenčnosti.
5. **Temeljne prvine so nedeljive in se medsebojno krepijo**. S krepitvijo pravne države se povečuje pravna varnost, spodbujajo in ščitijo naložbe ter znatno spodbuja k podpiranju gospodarskega razvoja in konkurenčnosti. Nujno je, da širitveni proces spodbuja te sinergije in zagotavlja večji zagon za gospodarske reforme, da lahko države prosilke že pred pristopom izkoristijo prednosti delujočih tržnih gospodarstev in stabilne pravne države ter tako prispevajo k dobremu delovanju Unije kot celote.
6. Zahodni Balkan in Turčijo je močno prizadela **begunska kriza**, pri čemer ima zlasti Turčija ključno vlogo pri zagotavljanju humanitarne pomoči beguncem. Okrepljeno sodelovanje s širšo regijo je nujno potrebno, da se obravnava ta pojav, identificirajo osebe, ki potrebujejo zaščito, zagotovi pomoč, zavarujejo zunanje meje EU in razbijejo kriminalne združbe, ki so vključene v tihotapljenje ljudi. EU v ta namen

zagotavlja znatno podporo. Poleg tega je Komisija predlagala, da bi evropski seznam varnih tretjih držav vključeval vse države, ki se pripravljajo na pristop.

7. Za Zahodni Balkan je jasna možnost članstva v EU ključni dejavnik za stabilizacijo razmer v regiji, v kateri so potrebna nadaljnja prizadevanja za preseganje vprašanj iz preteklosti in spodbujanje sprave. **Dobri sosedski odnosi in regionalno sodelovanje** so bistvene prvine stabilizacijsko-pridružitvenega procesa, pri čemer je bil v preteklem letu dosežen dober napredek.
8. Komisija zelo podpira **agendo o poveztivosti**, v zvezi s katero je bil dosežen pomemben napredek na avgustovskem vrhu na Dunaju. Dosežen je bil dogovor o osrednjem prometnem omrežju, pri čemer se bodo zdaj izvedli ključni projekti na področju prometne in energetske infrastrukture. Komisija bo še naprej podpirala ta proces, vključno z znatnim financiranjem iz instrumenta za predpristopno pomoč.
9. To sporočilo določa **obsežno srednjeročno strategijo za širitveno politiko EU**. Komisija bo še naprej sprejemala letna sporočila, da bi se seznanila z napredkom, oblikovala sklepe, podala priporočila glede tematskih vprašanj ali vprašanj posameznih držav ter po potrebi predlagala prilagoditve splošne strategije.
10. Komisija je uvedla nov, okrepljen pilotni pristop k svojim ocenam v **letnih poročilih za posamezne države** na številnih ključnih področjih reform. Poleg poročanja o napredku je veliko večji poudarek na dejanski stopnji pripravljenosti držav na prevzem obveznosti članstva in zagotavljanju jasnejših smernic državam za obravnavanje reform. To bo povečalo preglednost in omogočilo večji nadzor nad procesom reform s strani vseh deležnikov, vključno s civilno družbo, pri čemer bi bilo treba za to ustvariti ugodnejše razmere. Poleg tega bolj usklajene ocene prispevajo k večji primerljivosti med državami.

II

11. **Črna gora:** Pogajanja s Črno goro o pristopu k EU so napredovala. Zakonodajni okvir na področju pravne države se je izboljšal in ustanavljajo se nove institucije. Zdaj je za splošen pogajalski proces bistveno, da celoten sistem pravne države Črne gore napreduje, zlasti na področju boja proti korupciji in organiziranemu kriminalu. Napredek pri izpolnjevanju vmesnih meril v zvezi s poglavji o pravni državi in odpravljanju zadevnih ugotovljenih pomanjkljivosti, vključno z oprijemljivimi rezultati, bo vplival na hitrost pristopnih pogajanj na splošno. Vse politične stranke bi morale ponovno vzpostaviti konstruktiven politični dialog, parlament pa bi moral biti ključni forum za politično razpravo. Črna gora mora zagotoviti celovito izvajanje nove volilne zakonodaje. Poleg tega bi morala zmanjšati javni dolg ter izboljšati konkurenčnost, kar zadeva industrijske in kmetijske proizvode.
12. **Srbija:** Srbija je sprejela pomembne ukrepe, ki bi morali prispevati k odprtju prvih poglavij pogajanj o pristopu k EU. Zaključila je celovite akcijske načrte na področju pravne države. Poleg tega je dosegla več ključnih dogovorov s Kosovom, ki pomenijo pomemben mejnik v procesu normalizacije. Na splošno bo hitrost pogajanj odvisna zlasti od trajnostnega napredka na teh dveh področjih. Komisija z veseljem pričakuje, da se letos na medvladni konferenci odprejo prva pogajalska poglavja. Na področju pravne države bosta ključna reforma sodstva ter boj proti korupciji in organiziranemu kriminalu. Proces gospodarskih reform se mora nadaljevati, poseben poudarek pa mora biti na prestrukturiranju podjetij v državni lasti in javnih komunalnih storitev.

Vedno bolj konstruktivna in vodilna vloga Srbije v regiji je bistvena za izboljšanje regionalnih povezav in stabilnosti. Srbijo je močno prizadela begunska kriza, pri čemer se je od začetka leta soočila s pritokom več kot 200 000 državljanov tretjih držav, ki so prečkali njeno ozemlje.

13. **Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija:** Proces pristopa nekdanje jugoslovanske republike Makedonije k EU je še vedno na mrtvi točki. Odkritja v primeru prisluškovanja telefonskim pogovorom so potrdila prvotne pomisleke Komisije in drugih glede političnega vmešavanja v sodstvo in medije, čedalje večje politizacije državnih institucij in izvajanja volitev. Hkrati pa ta država glede na trenutno fazo pristopnega procesa ohranja visoko stopnjo usklajenosti s pravnim redom EU. Zdaj se morajo politični akterji v celoti posvetiti izvajanju „nujnih prednostnih reform“, ki jih priporoča Komisija, in premostitvi politične krize. Proračun bi moral biti bolj usmerjen k rasti in zaposlovanju, njegovo splošno obliko, preglednost in izvajanje pa bi bilo treba izboljšati. Še vedno je bistveno, da se sprejmejo odločni ukrepi za rešitev „vprašanja imena“. Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo je močno prizadela begunska kriza, pri čemer se je od začetka leta soočila s pritokom več kot 200 000 državljanov tretjih držav, ki so prečkali njeno ozemlje.

Glede na dosednji napredek, ki je bil dosežen pri izvajanju političnega dogovora iz junija/julija, je Komisija pripravljena razširiti svoje priporočilo, da bi začela pristopna pogajanja z nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo.

Vendar bo to odvisno od nadaljnjega izvajanja političnega dogovora iz junija/julija ter znatnega napredka pri izvajanju nujnih prednostnih reform. To vprašanje bo ponovno obravnavano po volitvah.

14. **Albanija:** Albanija je stalno napredovala pri obravnavanju ključnih prednostnih nalog za začetek pristopnih pogajanj, zlasti v smislu reforme javne uprave in priprav za temeljito reformo sodnega sistema. Zdaj je treba sprejeti sveženj reform sodstva in doseči nadaljnji napredek, da bi se dosegli zanesljivi rezultati pri proaktivnih preiskavah, pregonu in pravnomočnih obsodbah na vseh ravneh v boju proti korupciji in organiziranemu kriminalu. S sprejetjem zakonodaje o izključitvi storilcev kaznivih dejanj iz parlamenta bi se povečalo zaupanje državljanov v politične predstavnike in javne institucije. Za trajnost procesa reform EU je treba zagotoviti konstruktiven medstrankarski politični dialog. Še naprej si je treba prizadevati za ohranitev fiskalne konsolidacije, izboljšanje delovnega okolja in odpravo neformalne ekonomije.
15. **Bosna in Hercegovina:** Bosna in Hercegovina je spet na poti k reformam, potrebnim za napredek v procesu vključevanja v EU. Da bi EU proučila prošnjo Bosne in Hercegovine za članstvo, je potreben viden napredek pri izvajanju agende reform, ki je bila julija sprejeta s političnim soglasjem. Zdaj je treba pisne zaveze uresničiti s sprejetjem in izvajanjem potrebnih reform, zlasti na področju pravne države, vključno z bojem proti korupciji in organiziranemu kriminalu, ter tudi socialnih in gospodarskih reform. Za odpravo visoke stopnje brezposelnosti in nizkih stopenj aktivnosti bi morala država zmanjšati togosti na trgu dela, vključno z zmanjšanjem davčnega primeža. Strukturni dialog o sodstvu bi moral biti instrument za obravnavanje preostalih pomanjkljivosti v sodstvu Bosne in Hercegovine. Da bi se lahko država soočila z izzivi na poti k EU, bo morala tudi okrepiti javno upravo, izboljšati sodelovanje na vseh ravneh in vzpostaviti učinkovit mehanizem usklajevanja v zvezi z vprašanji EU. Poleg tega je treba nujno zaključiti prilagoditev SPS, da bi se upošteval pristop Hrvaške k EU.

16. **Kosovo:** Komisija pozdravlja podpis stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma, ki zagotavlja celovit okvir za tesnejše politične in gospodarske odnose med EU in Kosovom. Odločitev Kosova o ustanovitvi specializiranih senatov za razsojanje v primerih hudih kaznivih dejanj, storjenih v okviru kosovskega konflikta, pomeni velik napredek. Poleg tega je Kosovo doseglo več ključnih dogovorov s Srbijo, ki pomenijo pomemben mejnik v procesu normalizacije. Ohraniti bi moralo pozitiven zagon, med drugim tudi z obravnavanjem številnih izzivov pri izvajanju reform, zlasti na področju pravne države ter boja proti organiziranemu kriminalu in korupciji. Vlada in skupščina morata nujno zagotoviti, da so člani odborov v številnih neodvisnih institucijah in regulativnih organih čim prej imenovani na podlagi zaslug. Komisija pozdravlja napredek, ki je bil dosežen pri izpolnjevanju zahtev procesa liberalizacije vizumskega režima. Kosovo je sprejelo določene učinkovite kratkoročne ukrepe za obvladovanje nedovoljenih migracij v EU. Skupščini bi bilo treba omogočiti svobodno in odprto razpravo o vseh težavah, s katerimi se Kosovo sooča, v skladu z demokratičnimi postopki. Oviranje skupščine in nasilje za politične namene nista sprejemljiva.
17. **Turčija:** Turčija je ključna partnerica Evropske unije. V preteklem letu sta EU in Turčija še naprej krepili sodelovanje na ključnih področjih skupnega interesa. Turčija se sooča z resnimi težavami na področju zunanje politike in varnosti, vključno s terorizmom, ki pomeni vedno večjo grožnjo. Poleg tega je v ospredju velike begunske krize in zagotavlja znatno podporo več kot dvema milijonoma sirskih beguncev na svojem ozemlju. Okrepljen politični dialog, sodelovanje in partnerstvo med EU in Turčijo so ključnega pomena. Evropski svet je pozdravil skupni akcijski načrt za begunce in upravljanje migracij v sklopu celovite agende sodelovanja, ki temelji na deljeni odgovornosti, vzajemnih zavezah in rezultatih. EU in njene države članice so izrazile, da so pripravljene poglobiti sodelovanje s Turčijo ter znatno okrepiti svoje politično in finančno udejstvovanje v vzpostavljenem okviru. Uspešno izvajanje skupnega akcijskega načrta bo prispevalo k pospešitvi časovnega načrta za liberalizacijo vizumskega režima za vse sodelujoče države članice in celovitemu izvajanju sporazuma o ponovnem sprejemu. Napredek bo ocenjen spomladi 2016, pri čemer bo Komisija do takrat izdala drugo poročilo o izvajanju vizumskega režima.

Vendar je bil napredek Turčije pri reformah oviran zaradi ponovljenih volitev in političnih spopadov. Na sodstvo so vplivale znatne pomanjkljivosti. Razmere v zvezi s svobodo izražanja in svobodo zbiranja so se še naprej slabšale. Proces reševanja kurdskega vprašanja se je ustavil. Kar zadeva širše usklajevanje s pravnim redom EU, je Turčija dobro pripravljena na številnih področjih. Turčija ima delujoče tržno gospodarstvo z zmerno rastjo, vendar mora še vedno obravnavati makroekonomska neravnovesja in izvesti nadaljnje strukturne reforme. EU in Turčija sta okrepili prizadevanja za povečanje prepoznavnosti skupnih gospodarskih in trgovinskih odnosov, med drugim tudi s podpiranjem načel posodobitve in razširitve carinske unije ter izboljšanjem političnega dialoga v energetskega sektorju.

EU je pripravljena ponovno vzpostaviti sodelovanje s Turčijo glede celotne skupne agende. Turčija mora ponovno oživiti izvajanje reform na področjih pravne države in temeljnih pravic. Nujno je, da se mirovna pogajanja čim prej nadaljujejo. Komisija se veseli sodelovanja pri teh ključnih prednostnih nalogah z novo vlado po volitvah, ki so potekale 1. novembra.

Evropski svet je sklenil, da je treba ponovno oživiti pristopni proces, da bi se dosegel napredek pri pogajanjih v skladu s pogajalskim okvirom in zadevnimi sklepi Sveta. Komisija je predlaga, da se odpre poglavje 17, in poziva Svet, da do konca leta 2015 organizira medvladno konferenco. Decembra 2013 je bilo predloženo posodobljeno

poročilo o pregledu za poglavje 31. Komisija bo pregledala napredek pri drugih poglavjih ter namerava do pomladi 2016 predložiti posodobljene pripravljalne dokumente za poglavja 15, 23, 24 in 26. Nato se lahko o vseh teh poglavjih začnejo razprave v Svetu ne glede na stališče držav članic. Zlasti s ponovnim začetkom priprav na odprtje poglavij 23 in 24 bi Turčija dobila celovit časovni načrt za reforme na ključnih področjih pravne države in temeljnih pravic.

Glede na večkrat ponovljena stališča Sveta in Komisije iz prejšnjih let mora Turčija zdaj nujno v celoti izvesti dodatni protokol in tako izpolniti svojo obveznost ter doseči napredek pri normalizaciji odnosov z Republiko Ciper. Komisija pozdravlja nadaljevanje pogovorov za rešitev ciprskega vprašanja pod okriljem ZN. Zdaj je pomembno, da ti pogovori čim prej napredujejo. Zavezanost Turčije in njen konkreten prispevek k celoviti rešitvi tega vprašanja sta še naprej ključnega pomena. EU je izjavila, da je pripravljena sprejeti pogoje rešitve v skladu z načeli, na katerih temelji Unija.

V. PRILOGE

1. Povzetki ugotovitev poročil za posamezne države
2. Spremembe letnih poročil za posamezne države
3. Ključna statistika

Črna gora

Kar zadeva **politična merila**, je treba novo volilno zakonodajo, sprejeto leta 2014, izvajati v celoti, med drugi tudi v zvezi z elektronsko identifikacijo volivcev. Ni bilo političnega ukrepanja glede domnevne zlorabe javnih sredstev za namene političnih strank (t. i. „afera z zvočnimi posnetki“).

Nekatere opozicijske stranke so se septembra odločile za bojkot parlamenta. Poleg tega je bilo organiziranih več protestov zunaj parlamenta. To je na koncu privedlo do spopadov med policijo in protestniki, posledica teh pa so bile poškodbe in materialna škoda. Pričakuje se, da se bodo vsi primeri nasilja in obtožbe glede pretirane uporabe sile v teh primerih preiskali. Hkrati bi morale vse politične stranke ponovno vzpostaviti konstruktiven politični dialog v parlamentu.

Določen napredek je bil dosežen pri izboljšanju sodelovanja med vlado in organizacijami civilne družbe, zlasti glede udeležbe slednjih v pristopnem procesu, v katerem ima civilna družba še naprej dejavno vlogo. Ustvariti je treba ugodne pogoje za prostovoljno delo, angažiranost državljanov in socialno podjetništvo.

Kar zadeva reformo javne uprave, je Črna gora zmerno pripravljena. Njeni rezultati pri zagotavljanju zaposlovanja na podlagi zaslug in boju proti politizaciji so neenakomerni, vendar bi bilo treba to zagotoviti na vseh ravneh, med drugim tudi na višjih položajih. Kar zadeva upravljanje javnih financ, mora Črna gora uskladiti svoje računovodske standarde z mednarodnimi standardi, uvesti zanesljiv okvir notranjega nadzora in izboljšati skladnost z zakonodajo.

Sodni sistem je zmerno pripravljen. Sprejeti so bili pomembni ukrepi za uskladitev pravnega okvira z evropskimi standardi, da bi se povečali strokovnost in neodvisnost. Zdaj bi moral biti poudarek na izvajanju. Leta 2014 se zaostanek pri nerešenih primerih ni bistveno zmanjšal. Etični kodeksi za sodnike in tožilce so usklajeni z ustreznimi evropskimi in mednarodnimi standardi. Uvedena sta strategija za reformo sodstva (2014–2018) in spremljajoči akcijski načrt. Zdaj je treba v celoti izvajati nov sistem zaposlovanja, strokovnega ocenjevanja in napredovanja.

Kar zadeva boj proti korupciji, je Črna gora dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Vendar so doseženi rezultati pri učinkovitih preiskavah, pregonu in pravnomočnih obsodbah v primerih korupcije, med drugim tudi na visoki ravni, še vedno omejeni. Kar zadeva boj proti organiziranemu kriminalu, je država dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Potrebna so nadaljnja prizadevanja, zlasti pri preiskavah širših kriminalnih združb in boju proti pranju denarja.

Nadaljnji napredek v pristopnih pogajanjih bo na splošno odvisen tudi od napredka na področju pravne države, pri čemer bo treba tudi to dokazati in oceniti na podlagi doseženih verodostojnih rezultatov pri boju proti korupciji in organiziranemu kriminalu.

Pravni okvir za varstvo človekovih pravic je večinoma v skladu z evropskimi standardi, vendar so še vedno težave z izvajanjem. Črna gora je dosegla določeno stopnjo pripravljenosti na področju svobode izražanja, vendar še vedno obstajajo pomisleki. V obdobju poročanja je bilo na primer nekaj napadov na medije in premoženje, vendar manj kot v prejšnjih letih.

Nekatere primere nasilja nad mediji je treba še rešiti, vključno z najresnejšim primerom, tj. umorom glavnega urednika v letu 2004. Pomanjkanje zanesljivih strokovnih in etičnih standardov ter učinkovitega samourejanja ne spodbuja svobode medijev.

Črna gora je še naprej imela konstruktivno vlogo v regionalnem sodelovanju in je dosegla pomemben napredek pri iskanju medsebojno sprejemljivih rešitev za dvostranska vprašanja s sosednjimi državami, med drugim tudi s tem, ko je avgusta podpisala sporazuma o meji z Bosno in Hercegovino ter Kosovom.

Kar zadeva **gospodarska merila**, je Črna gora zmerno pripravljena na razvoj delujočega tržnega gospodarstva. Določen napredek je bil dosežen pri prizadevanjih za fiskalno konsolidacijo in izboljšanje poslovnega okolja. Leta 2013 si je gospodarstvo opomoglo od dvojne recesije v letih 2009 in 2012. Po rahli upočasnitvi v letu 2014 gospodarska rast na podlagi naložb spet dobiva zagon. Medtem ko bodo gradnja avtoceste Bar-Boljare ter druge naložbe na področju energije, prometa in turizma podprle gospodarsko rast, bi lahko stroški avtocest ogrozili fiskalno vzdržnost. Črna gora bi si morala prizadevati za zmanjšanje javnega dolga. Banke se soočajo z nenehno visoko stopnjo slabih posojil, težavami v zvezi z izterjavo dolga in nizko donosnostjo zaradi majhne velikosti trga, posledica tega pa so redki in dragi krediti. Kljub manjšemu izboljšanju je učinkovitost trga dela še vedno nezadovoljiva, stopnja brezposelnosti pa je trajno visoka in trenutno znaša 18 %.

Črna gora je zmerno pripravljena v smislu sposobnosti za soočanje s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. Kar pa zadeva industrijske in kmetijske proizvode, se še vedno sooča z nizko konkurenčnostjo, ki jo je treba izboljšati. Še vedno so potrebne večje reforme, da bi se okrepila fizična infrastruktura in človeški kapital v državi ter zagotovilo predvidljivo in spodbudno regulativno okolje.

Kar zadeva **sposobnost za prevzem obveznosti članstva**, je Črna gora zmerno pripravljena na večino poglavij pravnega reda EU, čeprav se raven usklajenosti razlikuje. Črna gora je zmerno pripravljena, kar zadeva javna naročila. Več si je treba prizadevati za preprečevanje korupcije med ciklom javnega naročanja. Kar zadeva finančni nadzor, je prav tako zmerno pripravljena, vendar so potrebna znatna prizadevanja za izvajanje notranjega nadzora javnih financ na vseh ravneh javne uprave in v podjetjih v državni lasti. Kar zadeva statistiko, je dosegla določeno stopnjo pripravljenosti, vendar so potrebna znatna prizadevanja, zlasti za zagotovitev uskladitve makroekonomske in poslovne statistike s standardi EU.

Črna gora je v zgodnji fazi priprav na področjih, kot so med drugim okolje in podnebne spremembe. Usklajevanje s pravnim redom EU in krepitev upravnih zmogljivosti je za Črno goro še vedno velik izziv.

Srbija

Kar zadeva **politična merila**, so bili deležniki, vključno s civilno družbo, vedno bolj vključeni v pristopni proces. Čeprav se je sodelovanje med organi in neodvisnimi regulativnimi organi ter varuhom človekovih pravic nedavno okrepilo, bi ga bilo treba še izboljšati. Omejiti bi bilo treba uporabo nujnih postopkov v parlamentu. Za uskladitev s standardi EU na nekaterih področjih bodo potrebne ustavne reforme.

Na področju reforme javne uprave je Srbija zmerno pripravljena. S sprejetjem celovitega akcijskega načrta je bil dosežen dober napredek. Srbija mora nadaljevati svoja prizadevanja in doseči cilje reform. Močna politična volja je še naprej ključna za profesionalizacijo in

depolitizacijo uprave ter večjo preglednost postopkov zaposlovanja in odpuščanja, zlasti na višjih vodstvenih položajih.

Sodni sistem je dosegel določeno stopnjo pripravljenosti. Maja so bila sprejeta nova pravila za ocenjevanje sodnikov in tožilcev. Večina predsednikov sodišč je bila imenovana za nedoločen čas. Potrebni so nadaljnji ukrepi za obravnavanje političnega vpliva. Kakovost in učinkovitost sodstva ter dostop do pravnega varstva so ovirani zaradi neenakomerne porazdelitve delovne obremenitve, prevelikih sodnih zaostankov in pomanjkanja sistema brezplačne pravne pomoči.

Kar zadeva preprečevanje korupcije in boj proti njej, je Srbija dosegla določeno stopnjo pripravljenosti, vendar je korupcija še vedno razširjena. Prizadevanja v boju proti korupciji še niso prinesla pomembnih rezultatov. Institucionalna ureditev še ne deluje kot verodostojen odvrtačilni učinek. Doseči je treba rezultate pri učinkovitih preiskavah, pregonu in obsodbah v primerih korupcije, med drugim tudi na visoki ravni.

Kar zadeva boj proti organiziranemu kriminalu, je Srbija dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Začeli so delovati novi forenzični laboratoriji. Država dejavno prispeva k mednarodnemu in regionalnemu sodelovanju. Sprejela je strategije za boj proti pranju denarja in financiranju terorizma ter strategijo za finančne preiskave, vendar še vedno nima splošnega strateškega pregleda nad stanjem organiziranega kriminala na svojem ozemlju. V boju proti organiziranemu kriminalu je treba doseči verodostojne rezultate.

Pravni in institucionalni okvir za spoštovanje človekovih pravic je vzpostavljen. Zagotoviti je treba dosledno izvajanje v celotni državi, med drugim tudi kar zadeva varstvo manjšin. Bolj si je treba prizadevati za zagotovitev popolnega uveljavljanja svobode medijev in svobode izražanja, kar je področje, na katerem je Srbija dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Potrebna so nadaljnja trajna prizadevanja za izboljšanje položaja Romov, beguncev in razseljenih oseb. Organi so sprejeli ukrepe za okrepitev varstva pravic LGBTI ter ponovno omogočili parado ponosa v Beogradu. Vendar je treba še vedno ustvariti močnejšo kulturo spoštovanja LGBTI.

Srbija je konstruktivno sodelovala v regionalnih pobudah ter si prizadevala za izboljšanje dvostranskih odnosov v duhu sprave in dobrih sosedskih odnosov. Pozitiven znak tega je dejstvo, da se je predsednik vlade udeležil slovesnosti v spomin na genocid v Srebrenici.

Kar zadeva **normalizacijo odnosov s Kosovom**, je bila Srbija še naprej zavezana izvajanju „Prvega sporazuma o načelih normalizacije odnosov“, sklenjenega aprila 2013, ter drugih sporazumov, doseženih v okviru dialoga, ki poteka ob pomoči EU. Avgusta so bili sklenjeni ključni sporazumi v zvezi z energijo, telekomunikacijami, ustanovitvijo združenja/skupnosti občin s pretežno srbskim prebivalstvom ter mostom v Mitrovici. Dialog je omogočil nadaljnje konkretne rezultate na področjih sodstva, vključevanja civilne zaščite, zavarovanja vozil, pobiranja carin in integriranega upravljanja meja. Potekale so tudi konstruktivne razprave za izboljšanje sodelovanja pri obvladovanju migracijskih tokov s Kosova. Sprejeti ukrepi so dali nov zagon normalizaciji odnosov ter bi morali imeti pozitiven in konkreten učinek na vsakdanje življenje državljanov na Kosovu in v Srbiji.

Kar zadeva **gospodarska merila**, je Srbija zmerno pripravljena na razvoj delujočega tržnega gospodarstva. Dosežen je bil dober napredek pri obravnavanju pomanjkljivosti politike, pri čemer je treba ohraniti pozitiven zagon za spodbujanje strukturnih reform. Srbsko gospodarstvo okreva po recesiji. Zaradi znatnih ukrepov fiskalne konsolidacije in boljšega pobiranja davkov se je proračunski primanjkljaj občutno zmanjšal. Fiskalno konsolidacijo bi bilo treba ohraniti in podpreti z izvajanjem načrtovanih reform. Stopnja inflacije je še naprej

zelo nizka, zaradi česar lahko centralna banka zniža obrestne mere. Stopnja brezposelnosti je sicer zelo visoka, vendar se je znižala pod 20 %. Dosežen je bil napredek pri prestrukturiranju javnih podjetij in glavnih komunalnih storitev, vendar je treba to še naprej spodbujati. Zasebni sektor ni dovolj razvit, poleg tega pa ga ovirajo pomanjkljivosti na področju pravne države in otežen dostop do financiranja. Proces gospodarskih reform se mora nadaljevati, poseben poudarek pa mora biti na prestrukturiranju podjetij v državni lasti in javnih komunalnih storitev.

Srbija je zmerno pripravljena v smislu sposobnosti za soočanje s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. Izobraževalni sistem je še vedno neučinkovit, fizična infrastruktura ni dovolj razvita, neformalni sektor in državna pomoč pa sta precej obsežna. Srbija mora izboljšati kakovost izobraževalnega sistema in ga usmeriti k potrebam trga dela, spodbujati zasebne naložbe in pospešiti izvajanje javnih infrastrukturnih projektov. Prav tako mora bolje urejati davku podobne dajatve ter zagotoviti pregleden okvir za državno podporo zasebnemu sektorju in ga usmeriti k učinkovitim in horizontalnim ciljem, kot so podpora MSP ter raziskave in razvoj.

Kar zadeva **sposobnost za prevzem obveznosti članstva**, je Srbija še naprej usklajevala svojo zakonodajo s pravnim redom EU na vseh področjih. Za ohranitev hitrosti reform bodo ključni ustrezni finančni in človeški viri ter zanesljivi strateški okviri. Srbska zakonodaja je zdaj večinoma usklajena na področjih, kot so intelektualna lastnina, protimonopolna politika in združitve ter denarna politika. Srbija je ustanovila nacionalni investicijski odbor, ki združuje nacionalne organe, donatorje in mednarodne finančne institucije z namenom usklajevanja srbske naložbene politike v ključnih sektorjih enotne projektne strukture (energija, promet, okolje in poslovna infrastruktura), kar predstavlja zgled v regiji. Na področjih javnih naročil, statistike in finančnega nadzora je Srbija zmerno pripravljena. V obdobju do pristopa bo morala postopoma uskladiti svojo zunanjo in varnostno politiko s skupno zunanjo in varnostno politiko Evropske Unije.

Mešani migracijski tokovi so se občutno povečali, kar je znatno obremenilo srbski okvir za azil in migracije. Srbija si je ob podpori EU in drugih držav zelo prizadevala, da bi državljanom tretjih držav, ki so prečkali državo, zagotovila zatočišče in humanitarno pomoč. Hkrati bi si morala še naprej prizadevati za obravnavanje povečanja neutemeljenih prošenj za azil, ki jih vlagajo srbski državljani v EU in schengenskih državah, da bi se ohranil brezvizumski režim.

Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija

Kar zadeva **politična merila**, je hude težave, o katerih se je poročalo prejšnja leta, dodatno izpostavila najhujša politična kriza v državi od leta 2001, pri čemer so bila prestežena sporočila, ki so se očitno nanašala na visoke vladne uradnike ter so kazala na kršitve temeljnih pravic, vmešavanje v neodvisnost sodstva, svobodo medijev in volitve ter na politizacijo in korupcijo. Pomisleki glede vseh teh vprašanj so bili izraženi že v prejšnjih poročilih o napredku. Prekinitev političnega dialoga in težave pri doseganju soglasja glede vprašanj so ponovno izpostavile razdvajajočo politično kulturo v državi.

Na podlagi dogovora, ki so ga junija/julija pomagali doseči komisar in trije poslanci Evropskega parlamenta, so se poslanci glavne opozicijske stranke 1. septembra vrnili v parlament po več kot enoletnem bojkotu. Slednji je močno vplival na nadzor institucije nad izvršilno vejo oblasti. Pri učinkovitem nadzoru so bili neuspešni tudi drugi ključni organi. Začela so se prizadevanja za izvajanje političnega dogovora. Izvajanje se mora nadaljevati,

storiti pa je treba še veliko več glede „nujnih prednostnih reform“⁴, da bi se dosegel napredek pri teh in drugih predhodno dogovorjenih ciljnih reform.

Medetnične razmere so še vedno nestabilne. Zaključiti je treba pregled ohridskega okvirnega sporazuma, s katerim se je končal konflikt iz leta 2001 in ki zagotavlja okvir za medetnične odnose.

Po obsežni policijski operaciji v etnični albanski soseski v mestu Kumanovo, v kateri je umrlo 18 ljudi, so vsi politični voditelji v državi pozvali k vzpostavitvi miru in poudarili, da se to ne bi smelo obravnavati kot medetnični incident. Dogodki v tem mestu še vedno niso bili temeljito preiskani.

Organizacije civilne družbe so imele konstruktivno vlogo v okviru krize, saj so zahtevale odgovornost političnih akterjev iz vseh etničnih skupin. Hkrati organizacije še naprej izražajo zaskrbljenost glede težkih razmer, v katerih delujejo, omejene zavezanosti vlade k dialogu ter javnih napadov s strani politikov in provladnih medijev.

Na področju reforme javnih naročil je država zmerno pripravljena. V zvezi z nekaterimi vprašanji je napredovala, vendar se je zaskrbljenost glede politizacije povečala zaradi vsebine prisluškovanih telefonskih pogovorov, zaposlovanje na podlagi zaslug pa je še naprej ogroženo. Zaupanje javnosti v delovanje institucij se je še dodatno poslabšalo. Sprejeti so bili nekateri ukrepi za reformo upravljanja javnih financ, vendar je treba še vedno vzpostaviti in izboljšati srednjeročni proračunski okvir in fiskalno preglednost.

Sodni sistem države je dosegel določeno stopnjo pripravljenosti. Razmere se od leta 2014 slabšajo, ker dosežke v procesu reform iz zadnjega desetletja resno ogroža dejansko in potencialno politično vmešavanje v delo sodstva. Znaki nezakonitega ravnanja in kršitev, ki so razvidni iz prestreženih sporočil, še vedno niso bili temeljito preiskani. Organi morajo dokazati resnično politično voljo, da bi zagotovili popolno neodvisnost sodnega sistema, med drugim tudi tako, da novemu posebnemu tožilcu omogočijo, da neovirano preiskuje primer prisluškovanja telefonskim pogovorom in njihovo vsebino.

Kar zadeva boj proti korupciji, je bila dosežena določena stopnja pripravljenosti. Vendar sta zakonodajne in institucionalne dosežke zasenčila pomanjkanje politične volje in politično vmešavanje v delo pristojnih organov, zlasti v primerih na visoki ravni. Še vedno je treba doseči rezultate pri učinkovitem pregonu, zlasti v primerih korupcije na visoki ravni.

Kar zadeva boj proti organiziranemu kriminalu, je država dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Še vedno je treba doseči zadostne zmogljivosti in strokovno znanje glede sistematičnega izvajanja finančnih preiskav in zaplembe sredstev.

Pravni okvir za varstvo človekovih pravic je večinoma v skladu z evropskimi standardi. Vendar je njegovo izvajanje pomanjkljivo, zlasti v zvezi z reformo zaporov, vključevanjem Romov, pravicami otroka in invalidi. Skupnost LGBTI je še naprej žrtev diskriminacije in homofobnih medijskih vsebin. Kar zadeva svobodo izražanja, je država dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Vendar je uveljavljanje te svobode v trenutni kulturi medijev in

---

⁴ „Nujne prednostne reforme“: http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_urgent_reform_priorities.pdf. Priporočila skupine višjih strokovnjakov: http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf.

političnih razmerah resna težava, pri čemer je država na tem področju še naprej nazadovala. Poskusi omejevanja poročanja medijev o zadevah v javnem interesu so zaskrbljujoči.

Država na splošno ohranja dobre odnose z drugimi državami v procesu širitve in ima dejavno vlogo v regionalnem sodelovanju. Sprejeti so bili ukrepi za izboljšanje sosedskih odnosov. Nujno je treba rešiti „vprašanje imena“ z Grčijo.

Kar zadeva **gospodarska merila**, je nekdanja jugoslovanska republika Makedonija dobro pripravljena na razvoj delujočega tržnega gospodarstva. Država ima koristi od stabilnega makroekonomskega okolja, ki ga podpirajo zanesljiva denarna politika, ugodni pogoji za vstop na trg in zanesljiv pravni sistem. Na področju upravljanja javnih financ je prišlo do določene stopnje nazadovanja. Srednjeročni fiskalni cilji so postali manj ambiciozni, sestava javne porabe se še vedno nagiba k transferjem in subvencijam, razvoj splošnega javnega dolga in njegova preglednost pa sta še naprej zaskrbljujoča. Proračun bi moral biti bolj usmerjen k rasti in zaposlovanju, njegovo splošno obliko, preglednost in izvajanje pa bi bilo treba izboljšati. Zaradi visoke stopnje slabih posojil je kreditna ponudba omejena, kar je treba obravnavati z dodatnimi ukrepi politike. Stopnja brezposelnosti je še vedno visoka in znaša 28 %.

Gospodarstvo je zmerno pripravljeno na soočanje s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. Zaradi neposrednih naložb je bil dosežen določen napredek pri diverzifikaciji strukture izvoza, trgovinske in naložbene povezave z EU pa so se dodatno okrepile. Vendar mora država izboljšati zaposljivost ljudi, zlasti mladih, z boljšim usklajevanjem izobraževanja s potrebami trga dela, okrepiti povezave med neposrednimi tujimi vlagatelji in domačim gospodarstvom ter boljše prednostno razvrščati naložbe.

Kar zadeva **spodobnost za prevzem obveznosti članstva**, je država sorazmerno dobro usklajena s pravnim redom EU. Večji poudarek mora biti na upravnih zmogljivostih in učinkovitem izvajanju. Na večini področij je država zmerno pripravljena, vključno z javnimi naročili, statistiko in finančnim nadzorom. Nadaljnja prizadevanja so potrebna na vseh področjih, zlasti na tistih nekaj področjih, na katerih je država še v zgodnji fazi priprav.

Mešani migracijski tokovi so se občutno povečali, kar je znatno obremenilo ureditev države na področju azila in migracij. Organi so ob podpori EU in drugih držav sprejeli ukrepe, da bi državljanom tretjih držav zagotovili varnejše prečkanje ozemlja, zatočišče in humanitarno pomoč.

Albanija

Kar zadeva **politična merila**, so lokalne volitve junija 2015 potekale brez večjih incidentov. Pomisleki glede nepristranskosti in strokovnosti volilnih organov ter splošne politizacije volilnega procesa še vedno niso bili obravnavani. Parlament je decembra 2014 sprejel resolucijo, ki določa podlago za vzpostavitev stalnega in konstruktivnega političnega dialoga med vladajočo večino in glavno opozicijsko stranko. S tem se je končal šestmesečni parlamentarni bojkot glavne opozicijske stranke. Vendar je treba storiti več pri obravnavanju razdvajajoče politične kulture in zagotavljanje bolj konstruktivnega medstrankarskega dialoga.

Kar zadeva reformo javne uprave, je Albanija zmerno pripravljena. Sprejete so bile celovite strategije reform in nov zakonik o upravnih postopkih. Vendar so potrebna prizadevanja za doseg cilja v zvezi s strokovno in depolitizirano javno upravo, povečanje finančnih in

upravnih zmogljivosti lokalnih vladnih enot ter zagotavljanje učinkovitega izvajanja zakona o javnih uslužbencih na lokalni ravni.

Sodni sistem Albanije je v zgodnji fazi priprav. Znatne pomanjkljivosti v sodnem sistemu se še vedno pojavljajo v zvezi z neodvisnostjo in odgovornostjo sodnikov in tožilcev, izvrševanjem sodnih odločb, medinstitucionalnim sodelovanjem in sojenjem, ki je še vedno prepočasno. Za izvedbo obsežne in vključujoče reforme sodstva je bil ustanovljen ad hoc parlamentarni odbor. Naslednji ključni korak je sprejetje strategije in akcijskega načrta za reformo sodstva ter potrebnih institucionalnih, zakonodajnih in postopkovnih ukrepov.

Albanija je dosegla določeno stopnjo pripravljenosti na boj proti korupciji. Sprejeta sta bila nova protikorupcijska strategija in akcijski načrt. Vendar je korupcija zelo razširjena, pri čemer si je treba še bolj prizadevati za napredek, da bi se dosegli zanesljivi rezultati pri preiskavah, pregonu in obsodbah na vseh ravneh. Izboljšati je treba proaktivne preiskave, sistematične ocene tveganja in medinstitucionalno sodelovanje. Okrepiti je treba neodvisnost institucij, ki sodelujejo v boju proti korupciji, saj so še vedno izpostavljene političnemu pritisku in drugim neprimernim vplivom.

Kar zadeva boj proti organiziranemu kriminalu, je država dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Izvedla je več operacij kazenskega pregona, ki so privedle do uničenja velikih nasadov marihuane. Vendar je število pravnomočnih obsodb, ki vodijo k razbitju kriminalnih organizacij, še vedno zanemarljivo v primerjavi z ocenjeno vrednostjo regionalnega in nacionalnega kriminalnega trga. Finančne preiskave, ukrepi za preprečevanje pranja denarja in zaplemba sredstev se še vedno premalo uporabljajo. Albanija mora doseči rezultate pri proaktivnih preiskavah, pregonu in pravnomočnih obsodbah v primerih organiziranega kriminala, vključno s pranjem denarja, ter učinkovito razbijati kriminalne združbe.

Pravni okvir za varstvo človekovih pravic je večinoma v skladu z evropskimi standardi. Vendar je učinkovito izvajanje ustrezne zakonodaje in strategij omejeno, izvrševanje mehanizmov za varstvo človekovih pravic pa je še naprej nezadostno. Kar zadeva svobodo izražanja, je Albanija dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Splošne razmere večinoma spodbujajo svobodo izražanja, vendar je treba bolje izvajati zakonodajo. Dodatno je treba okrepiti neodvisnost regulativnega organa ter javne radiotelevizije. Uveljavljanje lastninskih pravic še vedno ni zagotovljeno, postopki registracije in vračanja premoženja ter odškodnin pa še vedno niso zaključeni. Romi in Egipčani živijo v zelo težkih življenjskih razmerah ter se pogosto soočajo s socialno izključenostjo in diskriminacijo. Na področju preprečevanja diskriminacije je treba še naprej razvijati sodno prakso. Institucionalni mehanizmi za varstvo pravic otroka so še vedno preslabi. Sodni sistem za obravnavo mladoletnikov ni v skladu z mednarodnimi standardi.

Albanija še naprej dejavno sodeluje na regionalni ravni in ohranja dobre sosedske odnose v skladu z zavezami iz stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma.

Kar zadeva **gospodarska merila**, je Albanija zmerno pripravljena na razvoj delujočega tržnega gospodarstva. Določen napredek je bil dosežen pri izboljšanju makroekonomske stabilnosti in možnosti za rast. Stopnja inflacije je bila še naprej nizka. Vendar še vedno obstajajo veliki izzivi. Še naprej si je treba prizadevati za ohranitev fiskalne konsolidacije, izboljšanje delovnega okolja in odpravo neformalne ekonomije. Albanija bi morala tudi izboljšati okvir za upravljanje proračuna in obravnavati visoko raven slabih posojil. Stopnji brezposelnosti (17,5 %) in neformalne zaposlenosti sta še naprej visoki.

Kar zadeva sposobnost za soočanje s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji, je Albanija dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Določen napredek je bil dosežen na

področju izobraževanja, prometa in energetske infrastrukture. Vendar so za izboljšanje konkurenčnosti Albanije potrebne znatne naložbe v človeški in fizični kapital. Albanija bi morala izboljšati kakovost visokošolskega izobraževanja in nadaljevati s prestrukturiranjem poklicnega izobraževanja in usposabljanja, sprejeti in izvajati nacionalne prometne in energetske strategije ter zmanjšati nevarinske ovire za trgovino, kot so pomanjkljivosti na področju varnosti hrane.

Albanija je z nadaljnjim usklajevanjem svoje zakonodaje z zahtevami EU na več področjih okrepila svojo **sposobnost za prevzem obveznosti članstva**. Ta država je zmerno pripravljena na številnih področjih, kot je finančni nadzor, ali pa je dosegla določeno stopnjo pripravljenosti, med drugim tudi na področjih javnih naročil in statistike. Vendar si bo morala zelo prizadevati za izboljšanje svojih priprav na izvajanje pravnega reda EU. Še naprej bi morala razvijati prometno in energetska omrežja. Okrepiti je treba upravne zmogljivosti in strokovne standarde organov, pristojnih za izvajanje pravnega reda EU, ter zagotoviti neodvisnost regulativnih organov. Povečanje preglednosti in odgovornosti, zlasti pa zagotavljanje uspešnega, učinkovitega in preglednega delovanja sistema javnih naročil ter upravljanja javnih financ, je še naprej bistvenega pomena.

Od albanskih organov se pričakuje, da si bodo še naprej prizadevali za obravnavanje vedno večjega števila očitno neutemeljenih prošelj za azil, ki jih albanski državljani vlagajo pri državah članicah EU in pridruženih schengenskih državah. Vse dejavnosti za preprečevanje tega negativnega pojava se bodo okrepile prek mehanizma za spremljanje liberalizacije po odpravi vizumske obveznosti, zlasti glede na nedavno povečanje v poletnih mesecih.

Bosna in Hercegovina

Kar zadeva **politična merila**, so bile splošne volitve oktobra 2014 uspešno izvedene, pri čemer so potekale pod urejenimi in konkurenčnimi pogoji. Parlamentarna skupščina Bosne in Hercegovine je začela delovati in izpolnjevati zakonodajni program. Sprejetju programa reform, ki je določal obsežne socialne in gospodarske reforme, ki jih je treba izvesti, je na začetku sledil napredek pri njegovem izvajanju. Izboljšati je treba sodelovanje med državnim parlamentom, parlamentoma entitet in skupščino okrožja Brčko. Vzpostaviti je treba tesnejše sodelovanje in usklajevanje med vsemi ravnmi vlade, med drugim tudi zaradi obravnavanja velikih socialnih in gospodarskih izzivov.

Z ustavo države je bila vzpostavljena zapletena institucionalna struktura, ki je še vedno neučinkovita in se različno razlaga. Ustava še naprej krši Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, kot je navedeno v sodbi Evropskega sodišča za človekove pravice v zadevi Sejdić-Finci, zaradi česar jo je treba spremeniti.

Država je še v zgodnji fazi reforme javne uprave, pri čemer je stopnja politizacije visoka, zagotavljanje storitev pa slabo. Vzpostaviti je treba nov strateški okvir, ki bo zagotavljal ustrezne politične smernice za reformo javne uprave v državi.

Sodni sistem Bosne in Hercegovine je dosegel določeno stopnjo pripravljenosti. Sprejeta je bila strategija za reformo sodstva, ki jo je treba zdaj izvajati. Na septembrskem ministrskem srečanju v okviru strukturiranega dialoga so organi ponovno izrazili svojo zavezanost skupnemu oblikovanju ključnih elementov reforme sodstva.

Kar zadeva boj proti korupciji, je Bosna in Hercegovina dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Sprejeta sta bila nova protikorupcijska strategija in akcijski načrt za

obdobje 2015–2019. Znatno se je povečalo število zaplemb sredstev. Korupcija je še naprej zelo razširjena, kljub politični zavezanosti temu vprašanju pa še ni konkretnih rezultatov. Pravni in institucionalni okvir je še vedno šibek in nezadosten. Pomanjkanje izvrševanja zakonodaje negativno vpliva na državljane in institucije. Veljavne kazni za korupcijo niso dovolj odvračilne.

Kar zadeva boj proti organiziranemu kriminalu, je država prav tako dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Čeprav je bilo v preteklem letu uspešno izvedenih več obsežnih skupnih operacij, med drugim tudi s sosednjimi državami, je treba izboljšati usklajevanje in sodelovanje med vsemi institucijami v državi. Število pravnomočnih obsodb je še vedno majhno. Finančne preiskave se še vedno premalo uporabljajo. Pomanjkanje strateškega usklajevanja ovira učinkovito opravljanje policijske službe.

Bosna in Hercegovina se sooča s številnimi izzivi na področju človekovih pravic in varstva manjšin. Pravni in institucionalni okvir za spoštovanje človekovih pravic je treba občutno izboljšati, sprejeto zakonodajo pa je treba učinkovito izvajati, zlasti z vidika preprečevanja diskriminacije. Razmere za uveljavljanje svobode izražanja so se v obdobju poročanja poslabšale. Čeprav je bila na tem področju dosežena določena stopnja pripravljenosti in so bile pravne določbe na splošno uvedene, institucionalno in politično okolje ne spodbuja ustvarjanja pogojev za popolno svobodo izražanja. Skupnost LGBTI je bila še naprej žrtev groženj in napadov. Sprejeti so bili nekateri ukrepi glede registracije in bivanja romske manjšine, medtem ko so bili ukrepi na področju zdravstva, izobraževanja in zaposlovanja omejenega obsega.

Država je še naprej dejavno sodelovala v regionalnih pobudah in napredovala pri dobrih sosedskih odnosih, vključno s podpisom sporazuma o meji s Črno goro avgusta. Maja je prevzela predsedovanje Odbora ministrov Sveta Evrope.

Kar zadeva **gospodarska merila**, je Bosna in Hercegovina šele v zgodnji fazi razvoja delujočega tržnega gospodarstva. Dosežen je bil določen napredek pri izboljšanju poslovnega okolja, zlasti v smislu olajšanja vstopa na trg in izdajanja gradbenih dovoljenj. Kljub nazadovanju zaradi poplav v letu 2014 se je gospodarska rast izkazala za odporno. Vendar se težke razmere na trgu dela večinoma niso spremenile, pri čemer je stopnja brezposelnosti 27,6 %, med mladimi pa se je povišala na 62,7 %. Za odpravo visoke stopnje brezposelnosti in nizke stopnje aktivnosti bi morala država zmanjšati togosti na trgu dela, vključno z zmanjšanjem davčnega primeža. Kakovost in vzdržnost javnih financ sta se poslabšali. Poslovno okolje je še naprej slabo in ovira obsežnejšo oživitev gospodarstva. Vlada mora izboljšati kakovost upravljanja javnega sektorja, zlasti s povečanjem fiskalnega manevrskega prostora za kapitalne naložbe, ki spodbujajo rast. Poleg tega so potrebni konkretni ukrepi za izboljšanje okvira za upravljanje proračuna, spodbujanje privatizacije in izboljšanje poslovnega okolja.

Bosna in Hercegovina je šele v zgodnji fazi doseganja sposobnosti za soočanje s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. Določen napredek je bil dosežen pri liberalizaciji trgov z energijo. Vendar bi morali organi za povečanje konkurenčnosti države posebno pozornost nameniti razvoju bolj strateškega pristopa k odpravi pomanjkljivosti v sistemu izobraževanja in usposabljanja, poenostavitvi zapletenega postopka za izvoz ter razvoju prometne in energetske strategije.

Bosna in Hercegovina je še v zgodnji fazi približevanja **evropskim standardom**. Kar zadeva javna naročila in notranji trg, je dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Čeprav je šele v zgodnji fazi na področju prometa, je bilo sprejetje prometne politike julija pozitiven korak pri izkoriščanju prednosti agende o poveztivosti. Vendar so na večini področij še vedno potrebna znatna prizadevanja, da bi ta država povečala uskladitev s pravnim redom EU. To vključuje področji finančnega nadzora in statistike, na katerih je ta država šele v zgodnji fazi, pri čemer

so potrebni večji ukrepi za obravnavanje prednostnih nalog, ki še niso izvedene. V zvezi s tem je treba zaključiti obdelavo podatkov iz popisa iz leta 2013 in objaviti rezultate. Poleg tega so potrebna dodatna in trajna prizadevanja, zlasti v zvezi z vprašanji pravice, svobode in varnosti, konkurence, industrije in MSP, kmetijstva, okolja in podnebne politike, energije ter informacijske družbe in medijev.

Kosovo

Kar zadeva **politična merila**, je zaradi šestmesečnega političnega zastoja, ki je sledil volitvam junija 2014, prišlo do zamud pri ključnih reformah. Zastoj je bil odpravljen decembra, ko je Demokratska stranka Kosova (PDK) oblikovala koalicijo z Demokratsko ligo Kosova (LDK) in manjšinskimi strankami. Kosovska skupščina je avgusta glasovala za ustavne spremembe za ustanovitev specializiranih senatov in specializiranega tožilstva, ki bodo pristojni za pregon v primerih hudih čezmejnih in mednarodnih zločinov, storjenih med konfliktom na Kosovu in po njem. Vlada je avgusta dosegla tudi ključne dogovore z Beogradom. Za obe odločitvi je bila potrebna močna politična zavezanost vlade.

Polarizacija med vlado in opozicijo se je povečala. Poslanci opozicije so bili vpleteni v nasilna dejanja zoper vlado, pri čemer so kritizirali njeno nedavno odločitev o specializiranih senatih, dogovor o dialogu z Beogradom in sporazum o določitvi meje s Črno goro.

Zamude pri imenovanju članov odborov onemogočajo delovanje številnih neodvisnih institucij in regulativnih organov ali pa negativno vplivajo nanje. Vlada in skupščina morata nujno izbrati člane odborov za te institucije in določiti mehanizme za njihovo odgovornost. Člane je treba imenovati na podlagi poklicnih kvalifikacij in zaslug, ne pa političnega pokroviteljstva. Z nedavno izvolitvijo varuha človekovih pravic je bil v zvezi s tem dosežen pozitiven napredek.

Vlada namenja več pozornosti reformi javne uprave, v zvezi s katero je bila dosežena določena stopnja pripravljenosti. Dober napredek je bil dosežen pri izboljšanju pravnega in strateškega okvira. Vendar je nadaljnja politizacija javne uprave zelo zaskrbljujoča. Izboljšati je treba odgovornost celotne uprave, in sicer z ustreznim nadzorom. Izogibati bi se bilo treba kakršnemu koli prekrivanju pristojnosti vladnih agencij. Parlamentarni nadzor nad izvrševanjem proračuna bi moral postati zanesljivejši in preglednejši. Zagotavljati bi bilo treba dobro finančno poslovanje v javnih institucijah.

Sodni sistem Kosova je v zgodnji fazi priprav. Sprejet je bil sveženj sprememb štirih temeljnih zakonov, kar pomeni napredek pri posodobitvi sodnega sistema. Vendar je sodstvo še vedno dovzetno za politično vmešavanje. Potrebna so nadaljnja prizadevanja za zagotavljanje neodvisnosti v pravu in praksi, preprečevanje korupcije v sodstvu in boj proti njej, zaposlovanje in usposabljanje bolj kvalificiranega osebja ter dodeljevanje ustreznih virov.

Kosovo je v zgodnji fazi priprav na boj proti korupciji. Potreben je celovit in strateški pristop, da se zagotovijo dejanski rezultati v boju proti razširjeni korupciji na Kosovu. Še vedno je treba doseči rezultate pri uspešnem pregonu in obsodbah. Redke preiskave korupcije na visoki ravni še niso prispevale k pravnomočnim obsodbam.

Kosovo je v zgodnji fazi priprav na boj proti organiziranemu kriminalu. Določen napredek je bil dosežen pri medinstitucionalnem sodelovanju in izmenjavi informacij med organi kazenskega pregona v zvezi s preiskavami. Vendar je število preiskav in pravnomočnih

obsodb še vedno majhno. Zaplemba sredstev se redko uporablja. Poudarek na strategijah in akcijskih načrtih ne bi smel zasenčiti dejstva, da so v boju proti razširjenemu organiziranemu kriminalu na Kosovu potrebni konkretni rezultati. Kosovo je okrepilo svoja prizadevanja v boju proti terorizmu, vendar se še vedno sooča z izzivi glede radikalizacije.

Zakonodajni sveženj o človekovih pravicah, ki je bil sprejet, je okrepil institucionalno ureditev in pojasnil vloge različnih institucij. Vendar je potrebna večja politična pozornost, da bi se zagotovilo ustrezno izvajanje in obravnavalo pomanjkanje virov. Na področju svobode izražanja je Kosovo doseglo določeno stopnjo pripravljenosti. Zakonodajni in institucionalni okvir je še naprej razdrobljen in delno neučinkovit. Javna radiotelevizija je dovzetna za politični pritisk in nima trajnega financiranja. Nasilje nad ženskami in omejen dostop žensk do lastnine ovirata celovito uveljavljanje njihovih pravic. Znatno je treba okrepiti varstvo invalidov in pripadnikov manjšin, zlasti skupnosti Romov, Aškalov in Egipčanov.

Kar zadeva **normalizacijo odnosov s Srbijo**, je bilo Kosovo še naprej zavezano izvajanju „Prvega sporazuma o načelih normalizacije odnosov“, sklenjenega aprila 2013, ter drugih sporazumov, doseženih v okviru dialoga, ki poteka ob pomoči EU. Avgusta so bili sklenjeni ključni sporazumi v zvezi z energijo, telekomunikacijami, ustanovitvijo združenja/skupnosti občin s pretežno srbskim prebivalstvom ter mostom v Mitrovici. Dialog je omogočil nadaljnje konkretne rezultate na področjih sodstva, vključevanja civilne zaščite, zavarovanja vozil, pobiranja carin in integriranega upravljanja meja. Potekale so tudi konstruktivne razprave za izboljšanje sodelovanja pri obvladovanju migracijskih tokov s Kosova. Sprejeti ukrepi so dali nov zagon normalizaciji odnosov ter bi morali imeti pozitiven in konkreten učinek na vsakdanje življenje državljanov v Srbiji in na Kosovu.

Kar zadeva **gospodarska merila**, je Kosovo šele v zgodnji fazi razvoja delujočega tržnega gospodarstva. Še vedno prisoten trgovinski primanjkljaj odraža šibko proizvodno bazo in pomanjkanje mednarodne konkurenčnosti. Zanašanje na nakazila in zelo razširjena neformalna ekonomija zmanjšujeta spodbude za zaposlitev, kar prispeva k že tako nizki udeležbi na trgu dela in visoki stopnji brezposelnosti, ki je dosegla 35,3 %, med mladimi pa se je povišala na 61 %. Neučinkovita javna uprava in priložnostni pristop k fiskalni politiki pomenita veliko fiskalno tveganje. Kosovo bi moralo okrepiti srednjeročni fiskalni okvir, izboljšati preglednost javnih financ in preusmeriti proračunske odhodke v rast. Poleg tega bi moralo pospešiti privatizacijo in prestrukturiranje javnih podjetij, izboljšati stečajne postopke in postopke zaradi insolventnosti, zmanjšati zanašanje na carine, povečati domačo davčno osnovo ter posodobiti pobiranje prihodkov.

Kosovo je šele v zgodnji fazi doseganja sposobnosti za soočanje s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. Še vedno so potrebne večje reforme, da se zagotovi stabilna oskrba z energijo in zmanjšajo izgube pri distribuciji, zmanjša pomanjkanje strokovnega znanja na trgu dela ter usmerijo neposredne tuje naložbe in nakazila v produktivne sektorje.

Kosovo je šele v zgodnji fazi usklajevanja z **evropskimi standardi**, med drugim na področju javnih naročil, statistike in finančnega nadzora. Na nekaterih področjih je stopnja usklajevanja zakonodaje visoka, vendar je izvajanje nezadostno. Določen napredek je bil dosežen na področju javnih naročil, zlasti kar zadeva izvajanje centraliziranega sistema javnega naročanja, vendar je korupcija še vedno zaskrbljujoča. Kar zadeva finančni nadzor, je bil dosežen določen napredek, zlasti pri zunanji reviziji. Vendar so potrebna znatna prizadevanja za izvajanje notranjega nadzora javnih financ v celotni upravi in podjetjih v državni lasti.

Turčija

Kar zadeva **politična merila**, se je izvajanje reform upočasnilo, med drugim tudi zaradi dolgotrajnih volitev. Odhajajoča vlada si je prizadevala ponovno oživeti proces pristopa k EU. Vendar je bila ta večkrat izražena zaveza izpodbita s sprejetjem ključne zakonodaje na področju pravne države, svobode izražanja in svobode zbiranja, ki je bila v nasprotju z evropskimi standardi. Politično okolje je še naprej razdvojeno.

Splošne volitve, ki so potekale 7. junija, so zaznamovale rekordno 84-odstotno udeležbo, kar je jasen znak trdnosti turške demokracije, pri čemer so v novem parlamentu zastopane vse večje politične stranke. Vendar vlade ni bilo mogoče sestaviti do ustavno določenega roka, zaradi česar so 1. novembra potekale ponovne volitve. Kar zadeva pomanjkljivosti pravnega okvira, ki ureja volitve, je treba prednostno obravnavati 10-odstotni prag glasov, ki ga morajo stranke doseči za zastopanje v parlamentu.

V obdobju poročanja so bile varnostne razmere v Turčiji vse slabše. Državni organi so tako v Turčiji kot tudi v Iraku začeli obsežno protiteroristično vojaško in varnostno kampanjo proti Kurdski delavski stranki (PKK), ki je še naprej na evropskem seznamu terorističnih organizacij. Proces reševanja kurdskega vprašanja se je ustavil kljub pozitivnemu napredku v zvezi s tem vprašanjem.

Turčija je bila priča najhujšemu terorističnemu napadu v svoji sodobni zgodovini, ki se je zgodil 10. oktobra v Ankari in v katerem je bilo ubitih veliko protestnikov na mirovnem shodu, ki so ga sponzorirali sindikati in podmladki opozicijskih strank. Ključno je, da se izvede hitra in temeljita preiskava teh grozljivih dejanj, katerih cilj je destabilizirati in oškodovati turško demokracijo.

Na področju reforme javne uprave je Turčija zmerno pripravljena. Ima zanesljivo javno službo in je zavezana upravi, ki se posveča svojim strankam. Vendar ni dovolj zagona za obsežnejšo reformo. Nedavne odpustitve in premestitve na nižje delovno mesto v okviru boja proti „vzporedni strukturi“ so povzročile zaskrbljenost.

Civilna družba je bila še naprej dejavna, pri čemer je vse večja in še vedno sodeluje na številnih področjih javnega življenja, vendar omejitev svobode zbiranja še naprej povzroča resno zaskrbljenost.

Sodni sistem Turčije je dosegel določeno stopnjo pripravljenosti. Neodvisnost sodstva in načelo ločitve oblasti sta bila oslABLJENA, sodniki in tožilci pa so bili pod velikim političnim pritiskom. Vladna kampanja proti domnevni „vzporedni strukturi“ v državi se je dejavno izvajala in je včasih posegala tudi v neodvisnost sodstva. Potrebna so znatna prizadevanja za ponovno vzpostavitev in zagotovitev njegove neodvisnosti.

Kar zadeva boj proti korupciji, je Turčija dosegla določeno stopnjo pripravljenosti na učinkovito preprečevanje korupcije in boj proti njej. Rezultati Turčije v boju proti korupciji so še vedno nezadostni. Korupcija je še vedno zelo razširjena. Neprimeren vpliv, ki ga ima izvršilna oblast pri preiskavi in pregonu primerov korupcije na visoki ravni, še naprej povzroča veliko zaskrbljenost.

Kar zadeva boj proti organiziranemu kriminalu, je država dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Finančne preiskave se še vedno premalo uporabljajo. Preventivna zamrznitev sredstev se redko uporablja in stopnja zaseženih sredstev je nizka. Pomanjkanje zakonodaje o varstvu podatkov ovira obsežnejše sodelovanje z agencijami EU in državami članicami.

Turška ustava zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Izvajanje se je v zadnjih nekaj letih bistveno izboljšalo. Vendar še vedno obstajajo pomembne pomanjkljivosti.

Uveljavljanje pravic, ki izhajajo iz Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP) in sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), ni v celoti zagotovljeno. Nujno je treba sprejeti celovit okvirni zakon o boju proti diskriminaciji v skladu z evropskimi standardi. Poleg tega mora Turčija učinkovito varovati pravice žensk, otrok in LGBTI ter nameniti dovolj pozornosti socialnemu vključevanju ranljivih skupin, kot so Romi.

Na področjih svobode izražanja in svobode zbiranja je prišlo do znatnega nazadovanja. Zakonodajca na področju notranje varnosti je v nasprotju z ukrepi, opisanimi v akcijskem načrtu iz marca 2014 o preprečevanju kršitev EKČP, saj organom kazenskega pregona podeljuje široka diskrecijska pooblastila brez ustreznega nadzora. Po več letih napredka na področju svobode izražanja je v zadnjih dveh letih prišlo do znatnega nazadovanja, pri čemer je država na tem področju dosegla določeno stopnjo pripravljenosti. Čeprav je bilo mogoče razpravljati o nekaterih občutljivih in spornih vprašanjih v svobodnem okolju, tekoči in novi primeri kaznivih dejanj zoper novinarje, pisatelje ali uporabnike družbenih medijev vzbujajo resno zaskrbljenost. Zaradi sprememb zakona o internetu, ki pomenijo precejšnje nazadovanje glede na evropske standarde, ima vlada večja pooblastila, da blokira vsebine brez sodne odločbe iz najrazličnejših neutemeljenih razlogov.

Turčija je maja podprla nadaljevanje pogovorov za rešitev ciprskega vprašanja in izrazila svojo podporo za prizadevanja posebnega svetovalca generalnega sekretarja ZN. Nadaljnja zavezanost Turčije in njen konkreten prispevek k tej celoviti rešitvi sta še naprej ključnega pomena. Turčija še ni izpolnila svoje obveznosti glede celovitega in nediskriminatornega izvajanja dodatnega protokola k pridružitvenemu sporazumu ter ni odpravila vseh ovir za prost pretok blaga, ki med drugim vključujejo omejitve neposrednih prometnih povezav s Ciprom. Napredka pri normalizaciji dvostranskih odnosov z Republiko Ciper ni bilo. Sklepi o Turčiji, ki jih je Svet (za splošne zadeve in zunanje odnose) sprejel 11. decembra 2006 in ki jih je Evropski svet podprl 14. in 15. decembra 2006, še naprej veljajo. V sklepih je navedeno, da se pogajanja ne bodo začela v zvezi z osmimi poglavji⁵, povezanimi z omejitvami Turčije glede Republike Ciper, in da se nobeno poglavje ne bo začasno zaprlo, dokler Komisija ne potrdi, da je Turčija v celoti izvedla dodatni protokol k pridružitvenemu sporazumu.

Turčija si mora odkrito prizadevati za dobre sosedske odnose in mirno reševanje sporov v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov, po potrebi tudi tako, da za pomoč zaprosi Meddržavno sodišče. EU je v zvezi s tem ponovno izrazila veliko zaskrbljenost in Turčijo pozvala, naj se izogiba vsakršnim grožnjam ali dejanjem zoper posamezne države članice ter trenjem ali dejanjem, ki bi lahko škodila dobrim sosedskim odnosom in mirnemu reševanju sporov.

Kar zadeva **gospodarska merila**, je turško gospodarstvo zelo napredno in se lahko šteje za delujoče tržno gospodarstvo. Gospodarska rast je bila zmerna. Turčija se še vedno sooča z zunanji in notranji neravnovesji, ki zahtevajo prilagoditev denarnih in fiskalnih politik ter pospešitev obsežnih strukturnih reform. Velik primanjkljaj na tekočem računu je še naprej prispeval k občutljivosti gospodarstva na spremembe svetovnih denarnih razmer in zaznavanja tveganja. Kar zadeva notranja neravnovesja, je bila inflacija še naprej razmeroma visoka, kar je problematično v smislu makroekonomske stabilnosti, dodeljevanja virov in prerazporeditvenih učinkov. Inflacija je ponovno preseгла uradni cilj, vendar so banke kljub temu zmanjšale obrestne mere. Javni dolg je dosegel trajnostno raven, vendar je bil strukturni saldo sektorja država občutno negativen. Povprečna letna stopnja brezposelnosti se je nekoliko povišala, in sicer na 9,9 %. Določen napredek je bil dosežen pri strukturnih

---

⁵ Prosti pretok blaga, pravica do ustanavljanja in svoboda opravljanja storitev, finančne storitve, kmetijstvo in razvoj podeželja, ribištvo, prometna politika, carinska unija in zunanji odnosi.

reformah, kot sta izboljšanje stopenj vpisa v šole in nadaljnja liberalizacija energetskega sektorja. Takšne reforme je treba pospešiti, da bi se izboljšalo delovanje trgov blaga, storitev in dela.

Turčija je dobro pripravljena, da postane sposobna za soočanje s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v EU. Posebno pozornost je treba nameniti kakovosti izobraževanja in enakosti spolov v izobraževanju. Potrebna so prizadevanja za zagotavljanje preglednosti državne pomoči ter odpravo omejitev in izjem na področju javnih naročil.

Kar zadeva **sposobnost za prevzem obveznosti članstva**, se je Turčija še naprej usklajevala s pravnim redom EU, čeprav nekoliko počasneje, vendar je dobro pripravljena na številnih področjih. Zelo je napredovala na področjih prava gospodarskih družb, finančnih storitev, vseevropskih omrežij ter znanosti in raziskav. Poleg tega je dobro pripravljena na področjih prostega pretoka blaga, prava intelektualne lastnine, podjetniške in industrijske politike, carinske unije in zunanjih odnosov. Ostala je zelo dejavna pri obravnavanju izjemnih izzivov v zvezi z migracijami in azilom. Kar zadeva finančni nadzor, je dobro pripravljena. Vendar so potrebna nadaljnja znatna prizadevanja za izvajanje notranjega nadzora javnih financ na vseh ravneh. Na področju javnih naročil je Turčija le zmerno pripravljena, saj še vedno obstajajo pomembne vrzeli v usklajevanju. Dokaj pripravljena je tudi na področju statistike, kjer so potrebna nadaljnja znatna prizadevanja v vseh pogledih. Na vseh področjih je treba več pozornosti nameniti izvrševanju zakonodaje, medtem ko je na številnih področjih potreben znaten nadaljnji napredek za uskladitev zakonodaje s pravnim redom EU.

V preteklem letu se je Turčija zaradi dogodkov v Siriji in Iraku morala soočiti z dodatnim povečanjem števila **beguncev in razseljenih oseb**. Trenutno gosti največje število beguncev na svetu, od katerih je skoraj dva milijona Sircev. Obvladovanje tako velikega pritoka beguncev in razseljenih oseb je zanjo velik izziv, pri čemer je v ta namen porabila že več kot 6,7 milijarde EUR.

PRILOGA 2 – SPREMEMBE LETNIH POROČIL ZA POSAMEZNE DRŽAVE

I GLAVNE SPREMEMBE

Komisija je uvedla več sprememb letošnjih poročil za posamezne države v primerjavi s prejšnjimi leti. Cilj je dodatno povečati kakovost ocen v poročilih in zanesljivost svežnja kot vira informacij za vse deležnike. Nov način poročanja zagotavlja večjo preglednost širitvenega procesa. To bi moralo omogočiti večji nadzor nad reformami s strani vseh deležnikov. Sveženj bi se moral uporabljati tudi za boljše merjenje rezultatov naše politike in finančne pomoči, med drugim tudi pri spremljanju uspešnosti IPA II. V skladu s tem poročila:

- namenjajo več pozornosti stanju držav, da bi se zagotovil jasnejši pregled nad njihovo pripravljenostjo na izpolnjevanje meril za članstvo. To bi moralo omogočiti tudi, da ima bralec jasnejšo sliko o doseženem napredku;
- zagotavljajo več smernic o tem, na kaj bi se morale države osredotočiti naslednje leto. Tako bo poročanje o napredku v prihodnje še bolj ustrezno ter usmerjeno v ključna vprašanja in pričakovanja od posamezne države;

- vključujejo bolj usklajeno poročanje in ocenjevalne lestvice, ki bodo omogočile neposredno primerjavo držav na ključnih področjih. Pričakujemo, da bi lahko neposredna primerljivost zagotovila spodbudo za okrepitev reform.

Poudarek na temeljnih prvinah

Spremembe letnih poročil upoštevajo potrebo po ustreznem zaporedju reform. Nova predstavitev se uporablja v letu 2015 kot pilotni pristop, ki se osredotoča na trenutne politične prednostne naloge in pomanjkljivosti v državah, ki se pripravljajo na pristop. V skladu s tem se nova predstavitev uporablja na naslednjih področjih:

- pravna država in temeljne pravice (delovanje sodstva, korupcija, organizirani kriminal, svoboda izražanja),
- gospodarska merila,
- reforma javne uprave,
- tri poglavja, tesno povezana z zgoraj navedenim (javna naročila, statistika, finančni nadzor).

Te „temeljne prvine“ so hkrati tudi glavna področja, na katerih že potekajo prizadevanja za boljšo primerjavo reform. To velja zlasti glede načina obravnave pravne države v pristopnih pogajanjih, ter za izvajanje novega pristopa k poglavjema 23 (Sodstvo in temeljne pravice) in 24 (Pravica, svoboda in varnost). Ta pristop daje prednost reformam na teh področjih in zagotavlja, da so obravnavane v zgodnji fazi pristopnega procesa. Tako imajo države dovolj časa, da pred pristopom dosežejo konkretne rezultate, ki zagotavljajo trajnost reform.

Uporablja se tudi na področju ekonomskega upravljanja, na katerem se izvajajo predlogi Komisije iz leta 2014. Vse države so sprejele programe gospodarskih reform, glede katerih je maja 2015 potekala ministrska razprava, sprejeta pa so bila tudi skupna priporočila. Pristop je še posebej pomemben tudi za delo v zvezi z reformo javne uprave. Delo na tem področju je postalo še bolj intenzivno s tem, ko sta EU in OECD (SIGMA) dokončno oblikovali načela o reformi javne uprave, na podlagi katerih bi bilo treba okrepiti izvajanje teh reform.

Komisija bo uporabila izkušnje iz pilotnega pristopa, ki se je letos uporabljal, in razmislila o nadaljnjih prilagoditvah, ki bi lahko bile potrebne. Poleg tega bo proučila možnost, da bi se prilagojeni pristop v prihodnjih poročilih razširil tudi na druga področja. Pri tem bi bilo treba upoštevati potrebo po zagotavljanju ustreznega zaporedja reform/usklajevanja glede na omejene upravne zmogljivosti držav, ki se pripravljajo na pristop, in nadaljnjo potrebo po osredotočanju na temeljne prvine. Kar zadeva gospodarstvo, bo Komisija proučila možnost izpopolnitve podmeril in parametrov za oceno obeh kopenhavnskih gospodarskih meril⁶, pri čemer bo upoštevala tudi različne izzive in posebnosti trenutnih držav, ki se pripravljajo na pristop, v primerjavi s tistimi iz pete širitve, ko so bila zasnovana gospodarska podmerila.

---

⁶ Ti merili zahtevata obstoj delujočega tržnega gospodarstva ter sposobnost soočanja s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji.

Ocenjevalne lestvice

Na vsakem pilotnem področju se stanje in stopnja napredka ocenita na podlagi petstopenjske standardne ocenjevalne lestvice.

V poročilu o stanju se uporablja naslednjih pet izrazov:

zgodnja faza – določena stopnja pripravljenosti – zmerno pripravljena – dobro pripravljena – zelo napredna

V poročilu o oceni napredka v preteklih 12 mesecih se uporablja naslednjih pet izrazov:

nazadovanje – brez napredka – določen napredek – dober napredek – zelo dober napredek

V poročilih se za vsako pilotno področje poda ena ocena za stanje in ena za napredek. Te ocene temeljijo na podrobni analizi razmer glede na posamezne podrazdelke vsakega pilotnega področja. Ti podrazdelki so pojasnjeni v nadaljevanju. Posebna pozornost se namenja pomenu izvajanja in doseganja konkretnih rezultatov na vsakem področju. Zato imajo ta področja v skupni oceni večjo težo kot pravno usklajevanje in institucionalni okvir.

Izboljšanje zbiranja informacij

Raven razpoložljivih informacij o teh državah v zgodnejših fazah procesa v zvezi s temeljnimi prvinami je na splošno nižja kot za države v naprednejših fazah. Za boljše razumevanje izzivov vseh držav pri izvajanju reform Komisija namerava okrepiti sodelovanje z vsemi državami in zbiranje informacij o njih. To se bo doseglo z bolj sistematično uporabo obstoječih mehanizmov, kot je TAIEX, na primer s pogostejšimi in bolj usmerjenimi medsebojnimi strokovnimi pregledi, ki bodo vključevali strokovnjake iz držav članic. Za izboljšano zbiranje informacij se bodo uporabljali tudi ustrezni forumi, vključno s srečanji v okviru SPS, dialogi na visoki ravni in tehničnimi posvetovanji.

II PILOTNA PODROČJA

➤ DELOVANJE SODSTVA

Države morajo sprejeti daljnosežne reforme sodstva z namenom zagotavljanja neodvisnih in učinkovitih sodnih sistemov, ki lahko zagotovijo poštena sojenja ter v katerih so sodniki in tožilci imenovani in napredujejo na podlagi zaslug, so nepristranski in odgovorni ter niso pod političnim ali drugim pritiskom. Strategije reform sodstva morajo biti verodostojne in zanesljive ter jih je treba učinkovito izvajati. Ustavna in pravna jamstva so ključna za zagotovitev popolne neodvisnosti. Sodni in tožilski sveti morajo imeti na voljo vsa orodja, da

lahko v celoti izpolnijo svojo vlogo kot upravljalni organi, hkrati pa je treba zagotoviti njihovo neodvisnost in odgovornost. Ukrepi za zagotovitev kakovosti in učinkovitosti sodstva vključujejo obravnavanje prevelikih sodnih zaostankov, dolgotrajnih postopkov in nedosledne sodne prakse ter zagotavljanje ustreznega izvrševanja sodnih odločb. Potrebna je sprememba sodne kulture, ki se mora bolj usmeriti k zagotavljanju storitev za državljanke.

Pri oceni splošnih razmer v vsaki državi se na področju sodstva obravnavajo naslednja podvprašanja:

Strateški okvir in proračun

To vključuje sposobnost države, da učinkovito odkrije pomanjkljivosti in razvije celostno vizijo o načinu njihovega obravnavanja, vključno s tem, kako se obravnava zaporedje reform, ali so ustrezni organi in njihove pristojnosti jasno opredeljeni, ali je proračun realistično pripravljen in ali je uveden mehanizem za spremljanje.

Upravljanje sodstva

To vključuje delovanje sodnih in tožilskih svetov ter vprašanja v zvezi z njihovo sestavo in izborom (mešani ali ne, ali se izvolijo med sabo itd.), neodvisnostjo, pooblastili, postopkovnimi pravili, odgovornostjo in preglednostjo ter v zvezi s tem, ali imajo zadostna proračunska sredstva in osebje.

Neodvisnost

To vključuje pravna jamstva in zaščitne ukrepe ter raven njihovega spoštovanja v praksi, način, kako so primeri razdeljeni med sodnike, in vprašanja nezamenljivosti.

Odgovornost

To vključuje vprašanja, kot so etični kodeksi, usposabljanje v zvezi z integriteto, sistemi za prijavo premoženja in način nadzora nad njimi, delo neodvisnih inšpekcijskih organov in raven izvajanja učinkovitih disciplinskih ukrepov, kadar je to potrebno.

Strokovnost in usposobljenost

To vključuje proučitev sistemov za zaposlovanje, izbiro, imenovanje, napredovanje, oceno, poklicni razvoj in usposabljanje sodnih uradnikov.

Kakovost sodstva

To vključuje spodbujanje usposabljanja, spremljanje in ocenjevanje dejavnosti, proračuna in virov sodišč, razpoložljivost in uporabo informacijskih in komunikacijskih tehnologij, metode alternativnega reševanja sporov, raven doslednosti sodne prakse in vprašanje javnega dostopa do tega.

Učinkovitost

To vključuje obravnavanje trajanja postopkov, stopenj rešenih zadev in zaostankov, pregled/spremembo postopkovnih pravil, usklajevanje mreže sodišč/sodnih struktur, obstoj strategij v zvezi s človeškimi viri, razpoložljivost podpornega osebja itd.

➤ BOJ PROTI KORUPCIJI

V vseh državah, ki se pripravljajo na pristop, je treba uvesti stabilnejše okvire za učinkovito preprečevanje korupcije in boj proti njej. Na ranljivih področjih, kot so javna naročila in privatizacija, prihaja zaradi korupcije do odtujitve že tako skromnih sredstev državnih proračunov, kar negativno vpliva na poslovno in naložbeno ozračje, ki za uspešen razvoj potrebuje pravno varnost. Korupcija neposredno vpliva tudi na državljane pri dostopanju do nekaterih javnih storitev, kot so storitve na področju izobraževanja in zdravstva. Potrebna sta učinkovit nadzor nad financiranjem političnih strank in volilnih kampanj ter obvladovanje nasprotij interesov. Preglednost porabe javnih sredstev in stabilen sistem javnega dostopa do informacij sta preventivni orodji, ki ju je treba izkoristiti v celoti.

Organi kazenskega pregona morajo delovati bolj proaktivno, usklajeno in učinkovito ter tako zagotavljati, da se primeri korupcije, med drugim tudi na visoki ravni, ustrezno preiskujejo, preganjajo in kaznujejo, vključno z zaplembo in odvzemom sredstev. Na tem področju bo treba stalno dosegati konkretne rezultate. Potrebne so izboljšave pri zbiranju podatkov in dostopu do njih, da se izboljša preglednost in pripomore k spremljanju izvajanja protikorupcijskih politik.

Pri oceni splošnih razmer v vsaki državi se na področju boja proti korupciji obravnavajo naslednja podvprašanja:

Strateški okvir

To vključuje oceno tega, ali so uvedene celovite strategije in verodostojni akcijski načrti, ali so te strategije in načrti zadostni za obravnavanje glavnih pomanjkljivosti ter ali so ustrezno vključeni v proračun, obstoja ustreznih mehanizmov za spremljanje ter namenskih sektorskih akcijskih načrtov v ranljivih sektorjih.

Pravni okvir

To vključuje potrebo po jasnih in celovitih pravnih opredelitvah, med drugim tudi v skladu s Konvencijo ZN proti korupciji, usklajevanje s priporočili skupine GRECO pri Svetu Evrope, jasna pravila in odvračilne sankcije v zvezi s financiranjem strank, nasprotji interesov, prijavo premoženja in dostopom do informacij, zanesljivo kadrovska politiko za javne uslužbenke in uradnike ter zaščito prijaviteljev nepravilnosti.

Institucionalni okvir – preprečevanje

To vključuje obstoj neodvisnih protikorupcijskih organov in organov za spremljanje skladnosti z zakonodajo o preprečevanju ter vprašanja v zvezi z njihovim osebjem, usposabljanjem, proračunom in neodvisnostjo, obstoj kodeksa etičnosti, vlogo organov notranjega nadzora in revizijskih organov ter dejavnosti ozaveščanja.

Institucionalni okvir – zatiranje

To vključuje oceno pooblastil in neodvisnosti organov kazenskega pregona, njihove ravni specializacije, sodelovanja med policijo in tožilstvom, uporabe odvračilnih sankcij, varne komunikacije in podatkovnih baz ter obravnavanja določb o imuniteti.

Doseženi rezultati

To vključuje obseg in naravo preiskav, pregona in pravnomočnih obsodb v primerih korupcije, med drugim tudi na visoki ravni, obseg zaplembe sredstev, obravnavanje primerov nasprotja interesov, preverjanje prijav premoženja, kršitve pravil o financiranju strank, dostop do glavnih zadev itd.

➤ **BOJ PROTI ORGANIZIRANEMU KRIMINALU**

Boj proti organiziranemu kriminalu (in korupciji) je še naprej temeljnega pomena za preprečevanje vdiranja kriminala v politične, pravne in gospodarske sisteme. Organi kazenskega pregona in javno tožilstvo morajo imeti na voljo učinkovita pravna in preiskovalna orodja, da se lahko ustrezno borijo proti organiziranemu kriminalu in storilce ustrezno kaznujejo ter da zagotavljajo proaktivne preiskave. Znatno se mora izboljšati sposobnost sodelovanja, na primer pri izvajanju zapletenih finančnih preiskav, in boja proti pranju denarja. Vedno večje grožnje, kot je kibernetika kriminaliteta ali terorizem, zahtevajo višjo stopnjo specializacije. Zaplemba sredstev, pridobljenih s kaznivim dejanjem, je ključna za učinkovito razbitje kriminalnih združb. Proučiti bi bilo treba možnost kriminalizacije nezakonite obogatitve, da bi se obravnaval pojav nepojasnjene premoženja. Potrebna je tudi zanesljiva zaščita prič.

Za obravnavanje čezmejne narave številnih kriminalnih dejavnosti in organiziranih kriminalnih združb je potrebno okrepljeno regionalno in mednarodno sodelovanje, izboljšati pa je treba tudi odziv na zahteve držav članic na področju policijskega in pravosodnega sodelovanja. Potrebno je tudi operativno sodelovanje z ustreznimi evropskimi agencijami, zlasti Europolom, Eurojustom in agencijo Frontex.

Pri oceni splošnih razmer v vsaki državi se na področju boja proti organiziranemu kriminalu obravnavajo naslednja podvprašanja:

Strateški okvir

To vključuje obstoj celovite in verodostojne strategije, ki odraža strateško sliko primerov organiziranega kriminala glede na analizo tveganja, ter kakršne koli druge strategije v zvezi s posameznimi vrstami kriminala ali finančnimi preiskavami.

Pravni okvir

To vključuje zagotavljanje, da je uveden ustrezen zakonik o kazenskem postopku in da je kazenski zakonik v skladu s pravnim redom EU (tihotapljenje, prepovedane droge, kibernetika kriminaliteta, otroška pornografija).

Institucionalni okvir

To vključuje proučitev števila policistov, njihovega usposabljanja in strokovnosti, specializacije organov kazenskega pregona, med drugim tudi javnega tožilstva, mednarodnega sodelovanja, dela urada za odvzem premoženjske koristi in upravljanje sredstev, sistemov za zaščito prič in mehanizmov za policijski nadzor.

Operativne zmogljivosti (doseženi rezultati)

To vključuje obseg in naravo preiskav, pregona in pravnomočnih obsodb v primerih organiziranega kriminala, vključno s stopnjo usmerjenosti v kriminalne organizacije (in ne le v posameznike) in obsegom zaplembe sredstev, komunikacijske sisteme, podatkovne baze, osebje in opremo, tajnost preiskav in dejavnosti za preprečevanje pranja denarja.

➤ SVOBODA IZRAŽANJA

Pravni okvir za svobodo izražanja in medijsko svobodo je v državah, ki se pripravljajo na pristop, večinoma uveden in oblikovan je pretežno pluralen medijski prostor. Vendar so razmere v zvezi s svobodo izražanja in medijsko svobodo v praksi še vedno zelo zaskrbljujoče in se v nekaterih državah še naprej slabšajo. V nekaterih državah se z nadaljevanjem nasilja nad novinarji in njihovega ustrahovanja širita strah in cenzura, pri čemer organi pri odkrivanju in ustreznem kaznovanju storilcev niso preveč uspešni ali pa nimajo zadostne politične volje. Včasih vlade same prispevajo k razmeram, v katerih so novinarji, ki kritizirajo vladno politiko, demonizirani, kar vodi k samocenzuri. Čeprav je bilo obrekovanje dekriminalizirano, se novinarji še vedno kazensko preganjajo. Sodstvo je treba razviti in usposobiti za obravnavanje zlorab državnih pooblastil.

Vmešavanje vlade v svobodo medijev še ni bilo obravnavano. Bolj si je treba prizadevati za zagotavljanje politične in finančne neodvisnosti javne radiotelevizije, krepitev regulativnih agencij in spodbujanje funkcionalne samoregulacije medijev. Prav tako je treba preprečevati neformalen gospodarski pritisk na medije, med drugim tudi z večjo preglednostjo lastništva medijev, preprečevanjem njegove prekomerne koncentracije ter zagotavljanjem preglednih pravil za naročanje vladnega oglaševanja.

Pri oceni splošnih razmer v vsaki državi se na področju svobode izražanja obravnavajo naslednja podvprašanja⁷:

Ustrahovanje novinarjev

To vključuje oceno tega, kako policija in sodni organi spremljajo fizične napade in grožnje, ki so jim izpostavljeni novinarji, vprašanje samovoljnih aretacij novinarjev ter izjave politikov, ki lahko negativno vplivajo na novinarje in prispevajo k samocenzuri.

Zakonodajno okolje

To vključuje oceno sorazmernosti pravnih pravil o obrekovanju, bogokletstvu, sovražnem govoru, javni morali in zaščiti državne varnosti v nespletnih in spletnih medijih, ureditve novinarskega poklica in omejitev dostopa do informacij.

Izvajanje/institucije

⁷ Ključna vprašanja so obravnavana tudi v *smernicah v zvezi s pomočjo EU za svobodo in integriteto medijev v državah, ki se pripravljajo na pristop, za obdobje 2014–2020* (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/elarg-guidelines-for-media-freedom-and-integrity_210214.pdf).

To vključuje oceno ravni dosledne uporabe pravil in dela neodvisnih medijskih regulatorjev. Vključuje tudi omejitve na spletu in za upravljavce, obravnavanje intelektualne lastnine, pravico do zasebnosti in pravila o varstvu podatkov.

Gospodarski dejavniki

To vključuje raven pluralnosti medijev, preglednost lastništva medijev, preglednost porabe javnih sredstev v medijih, financiranje javne radiotelevizije ter vprašanje vladnega oglaševanja in njegovega vpliva na medije.

Poklicna združenja in pogoji zaposlitve

To vključuje strokovne organe, zastopanost novinarjev ter njihov zaposlitveni status in delovne pogoje.

➤ **REFORMA JAVNE UPRAVE**

Cilj reforme javne uprave je povečati preglednost, odgovornost, učinkovitost ter poudarek na potrebah državljanov in podjetij. Temeljnega pomena za delovanje države in izvedbo reform, potrebnih za vključevanje v EU, so ustrezno upravljanje človeških virov, boljše načrtovanje, usklajevanje in razvoj politik, zanesljivi upravni postopki in boljše upravljanje javnih financ, vključno z upravljanjem in pobiranjem davkov. Države morajo na podlagi nacionalnih strategij okrepiti svoja prizadevanja za izboljšanje javne uprave na vseh ravneh. Komisija ob priznavanju izzivov, s katerimi se soočajo države, ki se pripravljajo na pristop, krepi svojo podporo za vzpostavitev potrebnih upravnih struktur in zmogljivosti v pristopnem procesu. Komisija še naprej pozorno spremlja reformo javne uprave v širitvenem procesu, med drugim tudi z ustanavljanjem „posebnih skupin“ z državami Zahodnega Balkana v okviru ključne platforme za nadaljevanje dela na področju reforme javne uprave. To prispeva k delu sveta/odbora SPS, saj omogoča bolj strukturirano politično razpravo o ključnih vprašanjih reforme javne uprave.

Pri oceni splošnih razmer v vsaki državi se na področju reforme javne uprave obravnavajo naslednja podvprašanja:

Strateški okvir

To vključuje politično zavezo procesu reform, vključno s političnim vodenjem, tehničnim usklajevanjem in spremljanjem izvajanja.

Razvoj politik in usklajevanje

To vključuje usklajevanje na osrednji ravni vlade, medresorsko usklajevanje, razvoj politik in finančno analizo.

Javna služba in upravljanje človeških virov

To vključuje organizacijo in delovanje javne službe, vključno z depolitizacijo, zaposlovanjem in napredovanjem na podlagi zaslug, usposabljanjem in strokovnostjo.

Odgovornost

To vključuje preglednost uprave, vključno z dostopom do informacij ter možnostjo upravnega in pravnega varstva.

Zagotavljanje storitev

To vključuje izboljšanje storitev za državljane in podjetja, vključno z izboljšanjem upravnih postopkov in storitev e-uprave.

Upravljanje javnih financ

To vključuje upravljanje javnih financ in celotnega proračunskega postopka s pripravo in izvajanjem večletnih programov upravljanja javnih financ ter političnim dialogom o upravljanju javnih financ s Komisijo in mednarodnimi finančnimi institucijami.

➤ **GOSPODARSKA MERILA**

Københavnska gospodarska merila za članstvo v EU zahtevajo 1) obstoj delujočega tržnega gospodarstva ter 2) sposobnost soočanja s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. Komisija za vsako od gospodarskih meril spremlja sklop podmeril, ki so bila določena kot del svežnja „Agenda 2000“, objavljenega leta 1997 v okviru priprav na pristop držav članic, ki so se pridružile EU leta 2004/2007.

Delujoče tržno gospodarstvo zahteva:

- obstoj širokega soglasja glede ključnih prvin gospodarske politike,
- makroekonomska stabilnost (vključno s stabilnostjo cen, trajnostnimi javnimi financami in zunanji računi),
- prosto delovanje tržnih sil (vključno z liberaliziranimi cenami in trgovino),
- prost vstop na trg in izstop z njega (vključno z vprašanji ustanovitve/stečaja podjetij) ter
- ustrezen pravni sistem (vključno s sistemom lastninskih pravic in izvršljivostjo zakonov/pogodb) in ustrezno razvit finančni sektor.

Drugo gospodarsko merilo je sposobnost soočanja s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. To bi zahtevalo minimalno raven konkurenčnosti gospodarstev držav prosilk, ko se pridružijo EU, zaradi česar je to merilo po opredelitvi bolj *usmerjeno v prihodnost*.

Konkurenčnost v EU zahteva:

- obstoj delujočega tržnega gospodarstva,

- zadosten človeški in fizični kapital (vključno z vprašanji izobraževanja, raziskav in infrastrukture),
- ustrezne sektorske in podjetniške strukture (vključno z vprašanji prestrukturiranja podjetij, sektorskega premika ter vloge malih in srednjih podjetij),
- omejen vpliv države na konkurenčnost (vključno z vprašanji trgovinske politike, konkurenčne politike, državnih pomoči, podpore za mala in srednja podjetja itd.) ter
- zadostno trgovinsko in naložbeno povezovanje v EU.

Podmerila ne zagotavljajo preprostega kontrolnega seznama za oceno skladnosti. Za izpolnitev gospodarskih meril so potrebne poglobljene in trajne strukturne reforme, katerih izvedba zahteva čas. To poudarja pomen stalnega doseganja rezultatov pri izvajanju reform, da bi prišlo do trajnih in nepovratnih sprememb pričakovanj in vedenja gospodarskih subjektov.

➤ **Poglavje 5: JAVNA NAROČILA**

Pravni red EU na področju javnih naročil temelji na splošnih načelih enakega obravnavanja, nediskriminacije, sorazmernosti in preglednosti iz Pogodbe EU. Tri direktive EU zajemajo veljavne postopke oddaje javnih naročil za javne naročnike v klasičnem sektorju, subjekte v sektorju gospodarskih javnih služb in koncesije. Poleg tega se posebna direktiva EU uporablja na področju obrambe in varnosti. Uporablja se tudi direktiva o postopkih pregleda, ki jo dopolnjujejo drugi tehnični zakonodajni akti.

Pri oceni splošnih razmer v vsaki državi se na področju reforme javnih naročil obravnavajo naslednja podvprašanja:

Pravno usklajevanje

To vključuje zagotavljanje, da so predpisi na področju javnih naročil (vključno s koncesijami) v skladu s pravnim redom EU na podlagi splošnih načel enakega obravnavanja, nediskriminacije, sorazmernosti in preglednosti ter da se ustrezno izvršujejo.

Institucionalni okvir

To vključuje zagotavljanje osrednjih institucionalnih in upravnih zmogljivosti za uspešen in učinkovit razvoj, izvajanje in spremljanje politike na področju javnih naročil ter ločene institucije, odgovorne za pravni pregled postopkov oddaje javnih naročil.

Zmogljivosti izvrševanja

To vključuje zagotavljanje, da imajo javni naročniki in subjekti ustrezne zmogljivosti ter praktične smernice in orodja, da lahko strokovno upravljajo celoten cikel javnega naročanja.

Zmogljivosti izvajanja in izvrševanja

To vključuje zagotavljanje skladnosti postopkov oddaje javnih naročil z veljavno zakonodajo in osnovnimi načeli, čim bolj učinkovite porabe javnih sredstev ter čim boljše uporabe tehnik in metod javnega naročanja.

Priporočeno je, da države članice vzpostavijo sisteme za spremljanje postopkov oddaje javnih naročil, in sicer

od začetnega razpisa do končne oddaje naročila. To bi moralo omogočiti boljši nadzor v vseh fazah, med drugim tudi za ugotavljanje znatnih odstopanj v končnem plačanem znesku v primerjavi s prvotno sprejeto ponudbo.

Učinkovit sistem pravnih sredstev

To vključuje zagotavljanje, da je sistem pravnih sredstev v skladu s standardi pravnega reda EU, kar zadeva neodvisnost, poštenost in preglednost, ter zagotavlja hitro in učinkovito obravnavanje pritožb in sankcij.

➤ **Poglavje 18: STATISTIKA**

Pravni red EU na področju statistike zahteva statistični sistem na podlagi načel, kot so strokovna neodvisnost, nepristranskost, zanesljivost, kakovost, preglednost, zaupnost posameznih podatkov in razširjanje uradnih statistik. Ta načela so določena v Kodeksu ravnanja evropske statistike. Nacionalni statistični inštituti delujejo kot referenčne in izhodiščne točke za metodologijo v zvezi s statističnimi informacijami ter njihovo pripravo in razširjanje. Pravni red EU zajema metodologijo, razvrstitve in postopke za zbiranje podatkov na različnih področjih, kot so makroekonomska statistika, socialna statistika, statistika podjetij, kmetijska statistika ter statistika okolja in energetike. Prenos v nacionalno zakonodajo ni potreben, saj je pravni red EU večinoma v obliki predpisov.

Pri oceni splošnih razmer v vsaki državi se na področju statistike obravnavajo naslednja podvprašanja:

Statistična infrastruktura

To vključuje statistično zakonodajo, sredstva nacionalnih statističnih uradov, usklajevanje nacionalnega statističnega sistema, izvajanje Kodeksa ravnanja evropske statistike, razvrščanje in registre.

Makroekonomska statistika

To vključuje letne in četrletne nacionalne račune, vključno s statistiko javnih financ in sektorskimi računi, statistiko cen, statistiko trgovine, statistiko tujih povezanih podjetij, neposredne tuje naložbe, javno-zasebna partnerstva, regionalne račune in plačilne bilance.

Statistika podjetij

To vključuje strukturno in kratkoročno statistiko podjetij, turizem, promet, energijo, statistiko raziskav in razvoja, inovacije ter informacijsko družbo.

Socialna statistika

To vključuje trg dela, vključno z zaposlenostjo/brezposelnostjo, zdravstvo, izobraževanje, demografijo, kakovost življenja, socialno zaščito in popise prebivalstva.

Kmetijska statistika

To vključuje živinorejo in pridelavo kmetijskih rastlin, cene kmetijskih proizvodov, račune za kmetijstvo ter strukturo in popise kmetijskih gospodarstev.

Statistika okolja

To vključuje odpadke, vodo, varstvo okolja, okoljske račune, emisije v zrak itd.

➤ **Poglavje 32: FINANČNI NADZOR**

To poglavje je povezano predvsem z zagotavljanjem dobrega finančnega upravljanja nacionalnih prihodkov in odhodkov v skladu z mednarodnimi okviri, standardi in dobro evropsko prakso. Nanaša se na celoten javni sektor, med drugim tudi na ravni lokalne uprave, zato je neločljivo povezano z reformo javne uprave.

Pravni red EU v okviru tega poglavja se nanaša na sprejemanje in izvajanje pravnih in institucionalnih ukrepov na podlagi mednarodnih načel, standardov in metod, ki so skladni z EU in bi se morali uporabljati za sisteme notranjega nadzora celotnega javnega sektorja, ter standardov zunanjega nadzora, kot jih je opredelila Mednarodna organizacija vrhovnih revizijskih institucij (INTOSAI). Natančneje povedano, pravni red EU zahteva obstoj učinkovitih, uspešnih in preglednih sistemov finančnega poslovanja in nadzora, funkcionalno neodvisne notranje revizije, centralizirano usklajevanje metodologij in standardov, potrebne nacionalne strukture ter funkcionalno, institucionalno in finančno neodvisno državno revizijsko institucijo za revizijo javnih sredstev. To poglavje vključuje tudi pravni red EU na področju zaščite finančnih interesov EU, boja proti goljufijam v zvezi s sredstvi EU ter nekazenskih vidikov zaščite evra pred ponarejanjem.

Pri oceni splošnih razmer v vsaki državi se na področju finančnega nadzora obravnavajo naslednja podvprašanja:

Notranji nadzor javnih financ

To vključuje zavezanost izvajanju notranjega nadzora javnih financ v celotnem javnem sektorju, obstoj večletne strategije za notranji nadzor javnih financ, ki je jasno povezana s splošno strategijo za reformo javne uprave in nadzor javnih financ, proučitev izvajanja in spremljanja strategije ter poročanja o njej ter politično zavezanost. Ustanoviti bi bilo treba osrednjo usklajevalno enoto, ki bi imela celovito pravno podlago ter zadostno osebje in upravne zmogljivosti, zagotavljala metodološke smernice in usklajevala razvoj. Druga vprašanja vključujejo doseganje rezultatov ter letni pregled kakovosti finančnega poslovanja in nadzora ter dejavnosti notranje revizije.

Pravni okvir bi moral olajšati razvoj vodstvene odgovornosti v skladu s pravnim okvirom, ki ureja civilno in javno službo ter organizacijske strukture. Zagotoviti je treba ključne vidike finančnega poslovanja in nadzora. Vzpostaviti je treba funkcijo notranje revizije v celotnem javnem sektorju, in sicer z zadostnim osebjem.

Zunanja revizija

To vključuje zagotavljanje neodvisnosti državne revizijske institucije v ustavi in ustrezni zakonodaji v skladu s standardi INTOSAI, institucionalne zmogljivosti za izvajanje pooblastila za revizijo, zavezanost zagotavljanju kakovosti finančnih revizij in revizij uspešnosti ter zavezanost sprejemanju ukrepov, ki zagotavljajo učinek zunanjih revizij, vključno s sistematičnim nadaljnjim spremljanjem revizijskih ugotovitev s strani parlamenta.

Zaščita finančnih interesov EU

To vključuje zagotavljanje skladnosti zakonodaje s Konvencijo o zaščiti finančnih interesov Evropskih skupnosti in drugo ustrezno zakonodajo, ustanovitev nacionalne službe za usklajevanje boja proti goljufijam z zadostnimi upravnimi zmogljivostmi, sodelovanje s Komisijo, med drugim tudi med njenimi misijami na kraju samem, ter strukturo za poročanje o nepravilnostih in sumih primerov goljufij.

Zaščita evra pred ponarejanjem (nekazenski vidiki)

To vključuje ratifikacijo Mednarodne konvencije o preprečevanju ponarejanja denarja iz leta 1929, uskladitev nacionalne zakonodaje s pravnim redom EU, upravne strukture in zmogljivosti za tehnično analizo in razvrščanje ponarejenega denarja ter mednarodno sodelovanje.

PRILOGA 3 –

KLJUČNA STATISTIKA

Črna gora	Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turčija	Bosna in Hercegovina	Kosovo *	EU-28
-----------	---	----------	--------	---------	----------------------	----------	-------

STATISTIČNI PODATKI (na dan 18. septembra 2015 za države kandidatke in potencialne države kandidatke ter na dan 1. septembra 2015 za EU-28)

Prebivalstvo	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Prebivalstvo skupaj (v tisočih oseb)	1)	620,9	621,5	2 062,3	2 065,8	2 898,8 e	2 895,9 e	7 183,9 e	7 149,2 e	75 627	76 668	3 831,6 e	3 827,3 e	1 820,6 e	1 804,9 e	505 115 p	506 881 ep
Delež oseb, starih med 15 in 64 let, od celotnega prebivalstva (%)		68,1	68,1	71,0	70,8	68,5	68,8	68,1	67,6	67,6	67,7	67,8e	67,8e	0,1	0,1	66,2p	65,9bep
Bruto stopnja naravnega prirasta (na 1 000 prebivalcev)		2,5	2,4	1,9	:	5,3	5,2	-4,8	-4,9	12,1	12,2	-1,3	-1,5p	11,9	13,3	0,2ep	0,3ep
Pričakovana življenjska doba ob rojstvu, moški (v letih)		74,1	73,9	73,2	:	76	76,4	72,5	72,6	74,7e	74,8e	73,7e	73,7e	74,2	74,2	77,8	:
Pričakovana življenjska doba ob rojstvu, ženske (v letih)		79,0	78,9	77,2	:	80,3	80,3	77,7	77,7	79,2e	79,3e	78,8e	78,8e	79,4	79,5	83,3	:

Bruto domači proizvod	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Bruto domači proizvod																	
V tekočih cenah (v milijardah EUR)	7) 8)	3,3	3,4p	8,1p	8,5e	9,6p	10,0p	34,3	33,1e	620,7	601,3	13,7	13,9	5,3	:	13 521	13 920
Na prebivalca (v EUR)	7) 8)	5 356	5 436p	3 930p	4 127s	3 323p	3 440p	4 781	4 635e	8 161	7 819	3 569	3 641	2 935	:	26 600	27 300
V standardih kupne moči (SKM) na prebivalca	7) 9)	10 700	10 600p	9 500e	10 000	:	:	9 800	9 500	14 100	14 400	7 700	7 800	:	:	26 600	27 300
SKM na prebivalca glede na povprečje EU (EU-28 = 100)	7) 9)	40	39p	36	36	28	29	37	35	53	53	29	28	:	:	-	-
Dejanska stopnja spremembe glede na prejšnje leto (v %)	7)	3,3	:	2,7p	3,8e	1,1p	2,1p	2,6	-1,8e	4,2	2,9	2,5	1,1	3,4	:	0,1	1,3

Javne finance	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Statistika javnih financ glede na BDP																	
** Presežek (+) / primanjkljaj (-) sektorja država (v %)	12)	-2,3	-3,1	-3,9	-4,2	-4,9	-5,1	-5,5	-6,7	0,2	:	-2,2	:	:	:	-3,2	-2,9

	Črna gora	Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turčija	Bosna in Hercegovina	Kosovo *	EU-28
--	-----------	---	----------	--------	---------	----------------------	----------	-------

** Dolg sektorja država (v %)	12) 13)	58,0	56,7	34,2	38,2	70,1	71,8	59,0	68,9	36,0	:	:	:	9,0e	:	85,5	86,8
-------------------------------	------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	---	---	---	------	---	------	------

Delovna aktivnost in zaposlenost	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Stopnja delovne aktivnosti za osebe, stare med 20 in 64 let: delež delovno aktivnega prebivalstva, starega med 20 in 64 let, skupaj (v %)		65,1	67,6	70,4	70,8	67,6e	68,6e	66,0	66,2	58,4	58,9b	58,7	59,2	46,4	47,7	76,5	76,9
– Moški		71,9	74,5	83,4	84,5	79,2e	80,5e	75,3	75,1	81,6	:	72,1	72,4	69,5	71,4	83,0	83,2
– Ženske		58,3	60,7	57,1	56,8	57,6e	57,3e	56,8	57,5	35,6	:	45,1	46,0	23,7	24,2	70,0	70,6
Stopnje zaposlenosti oseb, starih med 20 in 64 let, skupaj (v % prebivalstva)		52,6	55,6	50,3	51,3	56,7e	56,6e	51,2	53,5	53,4	53,2b	42,8	43,2	33,0	31,3	68,4	69,2
– Moški		57,8	61,4	59,7	61,6	64,8e	65,2e	59,5	61,2	75,3	75,0b	53,3	54,6	51,5	48,4	74,3	75,0
– Ženske		47,5	49,4	40,7	40,8	49,3e	48,5e	43,1	46,0	31,8	31,6b	32,2	31,9	14,9	14,5	62,6	63,4
Osebe, stare med 15 in 24 let, ki niso zaposlene, se ne izobražujejo ali usposablajo (v % prebivalstva v starostni skupini)		17,8	17,7	:	:	30,8e	30,9e	22,9	23,5	:	:	25,8	26,1	:	:	13,0	12,4
Zaposlenost po glavnih sektorjih																	
– Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo (v %)	2)	4,5	5,7	18,7	18,0	44,0e	42,7e	21,3	21,1	23,6	21,1b	18,9	17,1	5,9	2,6	4,8	4,7
– Industrija (v %)	2)	11,9	11,1	23,5	23,5	9,7e	11,0e	21,1	20,0	19,4	20,5b	22,2	22,1	16,8	17,7	17,3	17,3
– Gradbeništvo (v %)	2)	5,9	6,5	6,9	7,0	7,1e	6,4e	4,8	4,4	7,0	7,4b	7,7	7,9	11,4	10,9	6,9	6,8
– Storitve (v %)	2)	77,7	76,7	50,6	51,4	38,8e	39,4e	52,9	54,5	50,0	51,0b	51,0	52,7	64,1	67,2	70,3	70,5
Osebe, zaposlene v javnem sektorju, kot delež vseh zaposlenih oseb, starih med 20 in 64 let (v %)	3)	:	32,8	:	:	17,8e	17,5e	32,6	31,6	13,5	13,1b	32,7	31,9	:	31,4s	:	:
Osebe, zaposlene v zasebnem sektorju, kot delež vseh zaposlenih oseb, starih med 20 in 64 let (v %)	3)	:	48,2	:	:	82,2e	82,5e	65,2	66,4	86,5	86,9b	62,5	63,1	:	68,6s	:	:
Brezposelne osebe skupaj (v % delovne sile)	4)	19,5	18,0	29,0	28,0	15,9e	17,5e	22,1	18,9	8,8	9,9b	27,6	27,6	30,0	35,3	10,8	10,2
– Moški	4)	20,1	17,8	29,0	27,7	17,8e	19,2e	20,8	18,3	8,0	9,1b	26,7	25,3	26,9	33,1	10,8	10,1
– Ženske	4)	18,8	18,2	29,0	28,6	13,5e	15,2e	23,8	19,6	10,6	11,9b	29,1	31,2	38,8	41,6	10,9	10,3
– Mladi, stari med 15 in 24 let	4)	41,6	35,8	51,9	53,1	31,4e	39,0e	49,4	47,1	16,9	17,8b	59,1	62,7	55,9	61,0	23,6	22,2
– Dolgotrajno (> 12 mesecev)	4)	16,0	14,0	23,9	:	11,5e	11,2e	16,8	12,8	2,1	2,4b	22,9	23,4	20,7	26,1	5,1	5,1
Povprečne nominalne	5)	487	479	343,5	:	371,8	378,8	536,6	523,6	:	:	422,8	424,4	:	:	:	:

Črna gora	Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turčija	Bosna in Hercegovina	Kosovo *	EU-28
-----------	---	----------	--------	---------	----------------------	----------	-------

mesečne plače (v EUR)																	
-----------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Izobrazba	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Mladi osipniki: delež prebivalstva, starega med 18 in 24 let, ki ima največ nižjo sekundarno izobrazbo in ni vključeno v nadaljnje izobraževanje ali usposabljanje (v %)	6)	5,1	5,1	11,4	12,5	30,6e	26,0e	8,7	8,3	37,6p	38,3b	25,9	25,2	:	:	11,9	11,1b
Delež prebivalstva, starega med 20 in 24 let, ki ima sekundarno izobrazbo, skupaj		:	86,3	:	:	44,2e	49,7e	83,2	82,5	:	:	85,8	85,6	69,5	68,2	:	:
– Moški		:	87,8	:	:	48,0e	55,9e	85,7	84,7	:	:	87,7	89,6	73,4	71,8	:	:
– Ženske		:	84,7	:	:	40,3e	43,5e	80,3	80,1	:	:	83,5	81,2	65,1	64,0	:	:
Delež prebivalstva, starega med 30 in 34 let, ki ima terciarno izobrazbo, skupaj		28,0	28,3	:	:	15,7e	16,7e	25,3	27,2	:	:	15,7	18,9	12,0	16,6	37,0	37,8b
– Moški		24,7	25,3	:	:	12,7e	14,0e	20,2	21,8	:	:	14,6	15,2	9,9	13,0	32,7	33,4b
– Ženske		31,5	31,3	:	:	18,3e	19,2e	30,5	32,6	:	:	16,8	23,2	14,2	14,8	41,3	42,2b

Bruto dodana vrednost	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Bruto dodana vrednost po glavnih sektorjih																	
– Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo (v %)	7) 10)	9,8	:	11,0p	10,2e	22,5p	22,6p	9,4	9,7e	7,4	7,1	8,0	7,1	14,4	:	1,7	1,6
– Industrija (v %)	7) 10)	13,8	:	17,9p	18,0e	14,4p	14,2p	26,6	24,6e	19,1	19,5	21,6	21,3	20,3	:	19,1	18,9
– Gradbeništvo (v %)	7) 10)	5,0	:	6,6p	6,8e	11,9p	11,0p	5,1	5,2e	4,4	4,6	4,5	4,7	7,9	:	5,4	5,4
– Storitve (v %)	7) 10)	71,4	:	64,4p	65,0e	51,1p	52,2p	59,0	60,5e	57,6	57,7	65,9	66,9	57,4	:	73,8	74,1

Mednarodna trgovina	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Mednarodna trgovina z blagom in storitvami glede na																	

	Črna gora	Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turčija	Bosna in Hercegovina	Kosovo *	EU-28
--	-----------	---	----------	--------	---------	----------------------	----------	-------

BDP																	
– Uvoz (v % BDP)	7) 11)	62,1	:	61,9p	65,1e	53,5p	49,0p	51,9	54,3e	32,2	32,1	49,8	:	49,0	:	40,3	40,2
– Izvoz (v % BDP)	7) 11)	41,8	:	43,8p	47,9e	35,4p	29,9p	41,2	44,3e	25,6	27,7	30,0	:	17,4	:	42,9	43,0
Delež izvoza v države EU-28 kot vrednost skupnega izvoza (v %)		41,5	35,8	72,6	76,6	76,7	77,4	63,8	65,7	41,5	43,5	73,5	72,1	43,5	30,2	–	–
Delež uvoza iz držav EU-28 kot vrednost skupnega uvoza (v %)		44,2	45,8	62,7	63,5	64,3	61,1	55,7	57,1	36,7	36,7	60,0	58,9	44,7	42,6	–	–
Trgovinska bilanca (v milijonih EUR)		–1 398	–1 451	–1 748	–1 762	–1 938	–2 114	–2 933	–2 950	–75 250	–63 628	–3 472	–3 843	–2 148	–2 214	51 565	22 383

Inflacija in obrestne mere	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Letna sprememba maloprodajnih cen (v %)		2,2	–0,7	2,8	–0,3	1,9	0,7	7,8	2,9	7,5	8,9	–0,2s	:	1,8	0,4	1,5	0,6
Skupni zunanji dolg glede na BDP (v %)	14)	:	:	64,3	69,8p	61,1	65,2	75,1	78,1	:	:	:	:	30,2	32,3	:	:
Obrestna mera za posojila (eno leto) na leto (v %)	15)	9,36	9,22	3,75	3,75	9,52	7,66	12,00	10,50	:	:	6,99	6,64	12,36	10,70	:	:
Obrestna mera za vloge (eno leto) na leto (v %)	16)	2,54	1,86	0,75	0,50	4,17	1,92	7,00	5,50	:	:	0,13	0,10	3,39	1,07	:	:
Vrednost rezervnih sredstev (vključno z zlatom) (v milijonih EUR)	17)	424	545	1 993	2 436	2 015	2 192	11 189	9 907	:	:	3 614	4 001	724	746	:	:
Mednarodne rezerve – ekvivalent v mesecih uvoza	17)	2,5	3,2	4,8	5,3	5,2	5,5	7,5	6,6	:	:	5,8	6,0	3,3	3,2	:	:
Nakazila kot % BDP	18)	1,2	1,3	2,2	2,2	:	:	8,3	7,9	:	:	8,2	8,4	:	:	:	:

Naložbe	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Neto (vhodne – izhodne) neposredne tuje naložbe (v milijonih EUR)	18)	323,9	353,9	263,8	278,0	923,2	801,3p	768,5	1 236,3	:	:	224,7	422,4	250,2	123,8	–19 340	–19 350
Neto (vhodne – izhodne) neposredne tuje naložbe (v % BDP)	18)	9,7	:	3,3	3,3	9,6	8,0p	2,2	3,7	:	:	1,6	3,0	4,7	:	–0,14	–0,14

Industrijska proizvodnja	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Indeks industrijske proizvodnje (2010 = 100)	19)	92,3	81,8	107,4	112,5	135,1	138,9	105,6	98,8	116,3	120,5	103,4	103,6	:	:	100,4	101,5

Črna gora	Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turčija	Bosna in Hercegovina	Kosovo *	EU-28
-----------	---	----------	--------	---------	----------------------	----------	-------

Povezljivost	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
	Gostota železniškega omrežja (delujoče linije na tisoč km ²)		18,1	18,1	27	27	12,0	12,0	49,3	49,3	12,4	12,8	20,1	:	31,0	31,0	:
Dolžina avtocest (v kilometrih)		0	0	259	259	:	:	607	607	2 127	2 155	50	:	80	80	:	:

Uvoz energije	Opo mba	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
	Neto uvoz energije glede na BDP	20)	-0,1	:	3,6	3,1	0,8	:	5,3	5,4e	6,8	6,9	7,5p	:	1,5	:	2,8

: = ni na voljo
b = prekinitve serije podatkov
e = ocenjena vrednost
p = začasno
s = ocena Eurostata
– = ni relevantno

* = To poimenovanje ne posega v stališča glede statusa ter je v skladu z RVSZN 1244 in mnenjem Meddržavnega sodišča o razglasitvi neodvisnosti Kosova.

** = Podatki o javnofinančnem primanjkljaju in javnem dolgu držav, ki se pripravljajo na pristop, so objavljeni takšni, kot so, ter brez kakršnih koli zagotovil glede njihove kakovosti in skladnosti s pravili ESR.

Opombe:

- 1) Bosna in Hercegovina: prebivalstvo sredi leta.
- 2) Albanija: vsota deležev ni enaka 100 % zaradi primerov, ko osebe niso bile razvrščene ali jih ni bilo mogoče razvrstiti pod posamezno dejavnost.
- 3) Bosna in Hercegovina: vsota deležev ni enaka 100 %, ker so nekatere druge vrste lastništva izključene. Črna gora: izključuje nevladne organizacije.
- 4) Turčija: stopnje brezposelnosti temeljijo na merilu štirih tednov in uporabi le metod aktivnega iskanja zaposlitve.
- 5) Srbija, 2013: plače zaposlenih pri pravnih subjektih in podjetjih brez pravne osebnosti. Bosna in Hercegovina: neto plača.
- 6) Turčija: rezultati letne ankete o delovni sili.
- 7) Albanija, nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Srbija in EU-28: na podlagi ESR 2010.
- 8) Črna gora, 2014: vir: Eurostat.
- 9) Črna gora, nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Albanija, Srbija, Turčija ter Bosna in Hercegovina (le za 2013): izračuni Eurostata.
- 10) Turčija: izračunano kot delež dodane vrednosti, povečan za davke in subvencije ter zmanjšan za PMSFP, zato vsota deležev ni enaka 100 %.
- 11) Bosna in Hercegovina: deleži glede na BDP so izračunani z odhodkovnim pristopom. Albanija: deleži odhodkovnih elementov BDP ne vključujejo statističnih razlik (vsota deležev vseh elementov ni enaka 100 %).
- 12) EU-28: na podlagi ESR 2010.
- 13) Kosovo, 2013: vrednost BDP temelji na srednjeročnem okviru odhodkov za obdobje 2016–2018 (april 2015).
- 14) Albanija: podatke o bruto zunanjem dolgu je sporočila albanska centralna banka. Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija: na podlagi šeste izdaje priročnika o plačilni bilanci.
- 15) Albanija: tehtana povprečna obrestna mera, ki se uporablja za nova dvanajstmesečna posojila v zadevnem mesecu, in sicer z dvanajstmesečno zapadlostjo. Bosna in Hercegovina: obrestne mere za kratkoročna posojila nefinančnim družbam v nacionalni valuti (tehtano povprečje). Črna gora, 2014: letna tehtana povprečna efektivna obrestna mera, neporavnani zneski. Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija: konec leta (31. decembra). Kosovo, 2013: vključuje provizijo za izplačilo, ki jo zaračunavajo banke.
- 16) Albanija: obrestna mera za vloge predstavlja tehtano povprečno obrestno mero za nove vloge v zadevnem mesecu, in sicer z dvanajstmesečno zapadlostjo. Bosna in Hercegovina: obrestne mere za vloge na vpogled v nacionalni valuti gospodinjstev (tehtano povprečje). Črna gora, 2014: letna tehtana povprečna efektivna obrestna mera, neporavnani zneski. Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija: konec leta (31. decembra). Kosovo, 2013: vključuje provizijo za izplačilo, ki jo zaračunavajo banke.
- 17) Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija: konec leta (31. decembra).
- 18) Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Črna gora, Srbija (le za 2014), Bosna in Hercegovina, Kosovo in EU-28: na podlagi šeste izdaje priročnika o plačilni bilanci.
- 19) Bosna in Hercegovina ter Turčija: bruto indeks.
- 20) Črna gora, nekdanja jugoslovanska republika Makedonija in Kosovo: izračuni Eurostata.

